

राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
जुनी मध्यवर्ती इमारत तळमजला, पुणे-४११००१

फोन नं.(०२०) २६०५०६४१

ई -: मेल आयडी-sccapunc@gmail.com

जा.क्र. रासनिप्रा/कक्ष-४/प्रारूप मतदार यादी/मार्गदर्शक सूचना/परिपत्रक/१६७५/२०२० दि.१५/६/२०२०.

वाचावे:-१. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० मधील तरतुदी.

२. महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणूक) नियम २०१४ मधील तरतुदी.

३. महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणूक) (प्रथम सुधारणा) नियम २०१८ मधील तरतुदी.

४. महाराष्ट्र शासन अध्यादेश समक्र. MAHBIL/२००९/३५५३० दि. २३.०७.२०१९

ज्याअर्थी, सहकारी संस्थांच्या निवडणूका पारदर्शक, भयमुक्त व मोकळ्या वातावरणात पार पाडण्यासाठी सहकारी संस्थांची मतदार यादी अचूक, निर्दोष व अधिनियम, तसेच नियम व उपविधी मधील तरतुदीनुसार होणे आवश्यक आहे. आणि,

ज्याअर्थी, प्राधिकरण स्थापन झाल्यानंतर, सहकारी संस्था, त्यांचे सभासद, निवडणूकीसाठी नेमणूक केलेले अधिकारी व कर्मचारी यांच्याकडून मतदार यादी संदर्भात विचारले जाणारे प्रश्न आणि सहकारी संस्था अधिनियमातील तरतुदीनुसार कलम ७३ (कब) (१०) अन्वये मुदतीत निवडणूक पार पाडावयाची अनिवार्यता पाहता प्राधिकरणाने मतदार यादीचे अनुषंगाने वेळोवेळी निर्गमित केलेली परिपत्रके, मार्गदर्शक सूचना व विविध आदेश असतांनाही सहकारी संस्थांच्या निवडणूक प्रक्रियेतील मतदार यादी संदर्भात अनेक न्यायालयीन प्रकरणे झाली आहेत. आणि,

ज्याअर्थी, सहकारी संस्थांच्या निवडणूकीमध्ये 'मतदार यादी' हा निवडणूकीचा आत्मा आहे. त्यासाठी सहकारी संस्थांच्या मतदार याद्या निर्दोष व अचूक असण्यास अनन्यसाधारण महत्त्वाचे आहे. निवडणूक प्रक्रीया निःपक्षपाती, पारदर्शक, भयमुक्त व मोकळ्या वातावरणात पार पाडणे हे प्राधिकरणाचे धोरण आहे. सदर बाब विचारात घेता सदोष मतदार यादीवर आधारीत निवडणूक प्रक्रीयेचे संचलन होऊ नये याकरीता अधिनियम, निवडणूक नियम, संस्थेचे मंजूर उपविधी यातील तरतुदीनुसार योग्य ती सर्व कार्यवाही संबंधितांकडून हांगे आवश्यक आहे. आणि,

ज्याअर्थी, सहकारी संस्थांचे निवडणूक नियमानुसार निवडणूकीसाठी प्रारूप मतदार यादी तयार करून निवडणूक यंत्रणेस सादर करण्याची जबाबदारी संस्थेची म्हणजेच संस्थेच्या कार्यरत व्यवस्थापक समिती / कार्यकारी संचालक / व्यवस्थापक / सचिव / प्रशासक / प्राधिकृत अधिकारी यांची आहे. तथापी संस्था स्तरावर प्रारूप मतदार यादी तयार करताना योग्य दक्षता घेतली जात नसल्याचे निदर्शनास आले आहे. आणि,

ज्याअर्थी, वाचावे क्र.३ अन्वये निवडणूक नियमामध्ये सुधारणा करण्यात आल्या आहेत. तसेच वाचावे क्र.४ अन्वये सहकारी संस्थेच्या सभासदाबाबतही सुधारणा करण्यात आली आहे. त्यामुळे उपरोक्त नमुद कारणास्तव सहकारी संस्थांच्या निवडणूकीकरीता मतदार यादया तयार करण्याच्या दृष्टीने (preparation of electoral rolls) पुनःश्च सविस्तर मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करणे आवश्यक झाले आहे. त्याकरीता प्राधिकरणाने मतदार यादीबाबत यापुर्वी निर्गमित केलेली समक्र.४२९८/१६ दि.१६.०६.१६, ५४१/१४ दि.८.१०.१४, १३४०/१५ दि.२.०२.१५, १४४०/१६ दि.११.०३.१६, १४४१/१६ दि.११.०३.१६, २८३४/१६ दि.७.०५.१६, आदेश / परिपत्रके / मार्गदर्शक सूचना अधिक्रमित करून सहकारी संस्थांच्या निवडणूकीसाठी मतदार यादी तयार करताना अनुसरावयाच्या सुधारीत मार्गदर्शक सूचना आदेशीत करणे आवश्यक झाले आहे.

त्याअर्थी, सहकारी संस्थांच्या निवडणूकीसाठी मतदार यादया तयार करणेबाबत प्राधिकरण खालीलप्रमाणे मार्गदर्शक सुचना आदेशीत करीत आहे.

-: आदेश :-

महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ७३ कब आणि महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणूक) नियम २०१४ चे नियम ३(व), अन्वये प्राप्त अधिकारानुसार, सहकारी संस्थांच्या निवडणूकीसाठी मतदार यादया तयार करणे बाबत खालीलप्रमाणे मार्गदर्शक सुचना आदेशीत करीत आहे.

भाग अ (अभिलेख अद्यावतीकरण) :-

१. संस्थेचे अधिनियमाचे कलम ३८ व नियम ३२ आणि नियम ६५ अनुसार ठेवावयाची 'आय' नमुना नोंदवही अद्यावत व अचूक ठेवली जात नाही. त्यामुळे, संस्थेची अधिनियमाचे कलम ३८ व त्याखालील नियम ३२ अनुसार ठेवावयाची 'आय' नमुना नोंदवही अद्यावत व अचूक ठेवावी.
२. मृत सभासदांच्या वारसाच्या नोंदी घेतल्या जात नाहीत. त्यासाठी, मृत सभासदांच्या वारसाच्या नोंदी नियमातील तरतुदींचे अनुपालन करून वेळीच घेण्यात याव्यात. वारसांच्या नोंदी विषयक वाद असल्यास अशा वादाचा निपटारा वेळीच होईल, याची दक्षता घ्यावी.
३. सभासद हयात असतांना त्यांचेकडून 'नामनिर्देशने' घेऊन त्यांच्या नोंदी 'आय' नमुना नोंदवहीत घेतल्या जात नाहीत. भविष्यात निवडणूकी दरम्यान वाद उद्भवू नये यासाठी अनिवार्य रितीने सभासद हयात असतांना त्यांचेकडून 'नामनिर्देशने' घेऊन त्यांच्या नोंदी 'आय' नमुना नोंदवहीत घ्याव्यात.
४. भाग हस्तांतरणाच्या नोंदी 'आय' नमुना नोंदवहीत घेतल्या जात नाहीत. यादी अचूक होण्यासाठी भाग हस्तांतरणाच्या नोंदी 'आय' नमुना नोंदवहीत घेण्यात याव्या.
५. भाग रक्कमा अथवा प्रसंग परत्वे वाढीव भाग रक्कमा स्विकारल्याच्या आणि संबंधित सभासदास भाग प्रमाणपत्रे निर्गमित केल्याच्या नोंदी 'आय' नमुना नोंदवहीत घेतल्या जात नाहीत. सदर बाब गंभीर असून त्यामुळे सभासदत्वाचे अनुषंगाने न्यायालयीन प्रकरणे व तक्रारी उद्भवतात. त्यामुळे, भाग रक्कमा अथवा प्रसंग परत्वे वाढीव भाग रक्कमा स्विकारल्याच्या आणि संबंधित सभासदास भाग प्रमाणपत्रे निर्गमित केल्याच्या नोंदी वेळीच घेण्यात याव्यात.
६. सभासदाचा राजीनामा अथवा अन्य कारणाने सभासदत्व बंद झाल्याच्या नोंदी 'आय' नमुना नोंदवहीत घेतल्या जात नाहीत. सभासदाचा राजीनामा अथवा अन्य कारणाने सभासदत्व बंद झाल्याच्या नोंदी अधिनियमाचे कलम २५ अन्वये कार्यवाही करून 'आय' नमुना नोंदवहीत वेळीच घ्याव्यात.
७. संस्थेच्या अधिमंडळ सभेच्या उपस्थितीच्या आणि संस्थेस पुरविलेल्या मालाच्या अथवा संस्थेच्या उपभोगलेल्या सेवांच्या नोंदी अद्यावत व अचूक रितीने घेण्यात येत नाहीत. परिणामी अधिनियमाचे कलम २६ व नियम ३३ आणि नियम ६५ अनुसार ठेवावयाच्या 'जे-१' आणि 'जे-२' नोंदवहया एक तर ठेवण्यात येत नाहीत किंवा अद्यावत करण्यात येत नाहीत. 'जे-१' आणि 'जे-२' नमुन्यातील नोंदवहया प्रत्येक संस्थेने ठेवणे व दरवर्षी अद्यावत करणे अनिवार्य असून भविष्यात होणाऱ्या पुढील निवडणूकीत त्या आधारे प्रारूप मतदार याद्या तयार कराव्या लागणार आहेत. सदर नमुन्यातील याद्या अद्यावत न ठेवल्यास निवडणूक प्रक्रीयेत बाधा येऊ शकते. त्यामुळे अनावश्यक न्यायालयीन प्रकरणाबरोबरच प्राधिकृत अधिकारी नेमणूकीची अप्रिय कार्यवाही होऊ शकते. ती टाळण्याकरीता सदर नोंदवहया तयार करून दरवर्षी अद्यावत कराव्यात.

त्याशिवाय, संस्थेच्या अधिमंडळ सभेच्या उपस्थितीच्या आणि संस्थेस पुरविलेल्या मालाच्या अथवा संस्थेच्या उपभोगलेल्या सेवांच्या नोंदी अद्यावत व अचूक रितीने घेण्यात येऊन अधिनियमाचे कलम २६ व त्याखालील नियम ३३ अनुसार ठेवावयाच्या 'जे-१' आणि 'जे-२' नोंदवहया अद्यावत ठेवण्यात याव्यात.

८. अधिनियमाचे कलम ७९ (१ क) आणि त्याखालील नियम ६७ अन्वये निबंधकास सादर करावयाच्या 'वाय' नमुना विवरण पत्रातील अ.क्र.१२ चे विवरणपत्र सादर करण्याची दक्षता घेऊन अधिनियमाचे कलम ७९ (४) अन्वये निबंधकाकडून अथवा त्यांनी नियुक्त केलेल्या प्राधिकृत अधिकाऱ्याकडून या विवरण पत्राची छाननी करून घ्यावी. सोबत जोडलेल्या विवरण पत्रातील माहिती दरवर्षी ३१ ऑक्टोबर पर्यंत तयार करावी व ती प्रमाणीत करून संस्थेने जतन करून ठेवावी. तसेच त्यांची प्रत निबंधकास देऊन त्याची पोहच घ्यावी. सभासद निहाय विहित प्रपत्रात माहिती संस्थेने ठेवल्यास व दरवर्षी ती कलम ७९ च्या विवरण पत्राद्वारे सादर केल्यास प्रारूप मतदार यादी तयार करताना प्रश्न उद्भवणार नाहीत. सदर विवरण पत्रे संस्थेच्या पदाधिकाऱ्यांनी व मुख्य कार्यकारी अधिकारी / सचिव / व्यवस्थापक यांनी स्वाक्षरीनिशी प्रमाणित करून सादर करावी. सदर प्रत निबंधकाने व संस्थेने जतन करून ठेवावी त्यामुळे याबाबतीत वाद निर्माण होणार नाहीत.
९. संस्थेस देय असलेल्या रक्कमांच्या किंवा अनामतीच्या वसुलीसाठी सभासदांना दिलेल्या नोटीसीचे अभिलेख जतन करून ठेवण्यात येत नाहीत. त्याच प्रमाणे अशा नोटीस संबंधित सभासदास प्राप्त झाल्याच्या पोहोच पावत्या जतन करून ठेवण्यात येत नाहीत. कलम २७ (१०) अन्वये पात्र सभासदांचीच नावे प्रारूप मतदार यादीत समाविष्ट होणे अनिवार्य आहे. म्हणजेच संस्थेने कसुरदार सभासदांना पात्र होण्यासाठी पुरेशी संधी दिल्याचे पुरावे जतन करून ठेवणे आवश्यक आहे. तसेच दरवर्षी अशी यादी प्रसिध्द करून त्यांची प्रत निबंधकास द्यावी व दरवर्षी प्रसिध्द केलेल्या या याद्या संस्थेने व निबंधकाने जतन करून ठेवाव्यात.
१०. जी व्यक्ती सदस्य असल्याचे बंद झाली असेल अथवा त्या अधिनियमाच्या तरतूदी अन्वये किंवा त्यानुसार जी व्यक्ती संस्थेचा सदस्य असल्यास किंवा चालू राहण्यास निरहं ठरली असेल अशा व्यक्तीचे नाव संस्थेची समिती आपल्या सदस्य नोंदवहीतून वेळीच काढून टाकत नाही. त्यासाठी, समितीने अधिनियमाचे कलम २५-अ अन्वये वेळीच कार्यवाही करून अशा सदस्यांची नावे नोंदवहीतून काढून टाकावी.
११. कलम २ (१९) (ब) अन्वये अभिप्रेत असलेली सहयोगी सभासदत्वाची नोंद अद्ययावत केली जात नाही. परिणामी कलम २७ (२) अन्वये सहयोगी सभासदत्वाबाबत वारंवार तक्रारी होतात. सदर तक्रारी टाळण्यासाठी समितीने प्रत्येक वार्षिक अधिमंडळ सभेपूर्वी भागप्रमाणपत्रात पहिल्या क्रमांकावर नोंद असणा-या आणि सभेस अनुपस्थित राहणा-या सभासदांची यादी प्रमाणित करून अशा सभासदांच्या अनुपस्थितीत मतदानाचा हक्क बजावणा-या 'सहयोगी सभासदांची' यादी प्रसिध्द करून जतन करावी.
१२. त्याचप्रमाणे संस्थेने वाचावे क्र.४ नुसार शासन अध्यादेशातील संस्थेचा 'सदस्य', 'सहयोगी सदस्य', 'सह सदस्य', व 'तात्पुरता सदस्य' यांचे बाबतीतील सभासदाबाबतच्या सुधारीत तरतूदी विचारात घेऊन त्याप्रमाणे कार्यवाही करावी.

सारांशरूपाने वर नमूद केलेले अभिलेख संस्थेने अद्ययावत न केल्यामुळे अथवा वेळीच अचूक नोंदी न केल्यामुळे संस्थास्तरावर सभासदत्वाबाबतचे मुलभूत अद्ययावत अभिलेख निवडणूकीच्यावेळी उपलब्ध होऊ शकत नाहीत. परिणामी विद्यमान व्यवस्थापक समितीची मुदत संपून निवडणूक घेण्याच्यावेळी कार्यवाही टाळण्याच्या हेतूने निष्काळजीपणे याद्या निवडणूक यंत्रणेस सादर करण्यात येतात. काही प्रसंगी विविक्षित हेतूने उपरोक्त प्रमाणे हेतूपुरस्सर सदोष याद्या सादर केल्या जातात. त्यामुळे निवडणूक विषयक वाद उदभवून काही प्रसंगी निवडणूक स्थगीत होण्याचा व संचालक मंडळावर बरखास्तीसारखी कारवाई होण्याचा प्रसंग निर्माण होतो. सदर बाबी टाळण्याजोग्या असून संस्थास्तरावर योग्य दक्षता घेतल्यास अचूक व निर्दोष मतदार याद्या प्राधिकरणास अथवा निवडणूक यंत्रणेस सादर केल्या जाऊ शकतात.

त्यानुषंगाने उपरोक्त नमुद बाबींची काटेकोरपणे दक्षता घेणेबाबत याद्वारे सर्व सहकारी संस्थांना निर्देशित करण्यात येते.

प्राधिकरणाने सहकारी संस्थांच्या निवडणूक प्रक्रीयेमध्ये अनुसरावयाच्या मार्गदर्शक सुचनांमध्ये सहकारी संस्थेने प्रारूप मतदार यादी मराठी भाषेत तयार करणे नमुद केले आहे. त्यानुसार सहकारी संस्थांनी प्रारूप मतदार यादी मराठी भाषेत तयार करणे अनिवार्य केलेले आहे. तथापी, काही संस्थांचे कामकाज इंग्रजी भाषेत होत असल्याने सदर संस्थांकडून प्रारूप मतदार यादी इंग्रजी भाषेत तयार करण्यास परवानगी मिळणेबाबत प्राधिकरणास विचारणा होत आहे. सबब, ज्या 'अ', 'ब', 'क' व 'ड' वर्गातील सहकारी संस्थांचे सभासद सोईसाठी निवडणूकीसाठीची प्रारूप व अंतिम मतदार यादी इंग्रजी भाषेत तयार करण्याची मागणी आहे त्या संस्थांनी इंग्रजीत मतदार यादी तयार करण्यात हरकत नाही.

सर्व सहकारी संस्थांनी प्राथमिक मतदार यादी सादर करताना यासोबत जोडलेले प्रमाणपत्र भरून जोडणे आवश्यक आहे. तसेच सर्व जिल्हा / तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांनी आपल्या जिल्हा / तालुक्यातील सर्व सहकारी संस्थांकडून प्राथमिक मतदार याद्या स्विकारताना वरीलप्रमाणे सहकारी संस्थांनी प्रमाणपत्र जोडल्याची खातरजमा करून घ्यावी.

भाग ब :-

१. सहकारी संस्थांच्या निवडणूका हया भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद ४३ ब, तसेच अनुच्छेद २४३ झेड के मधील तरतूदीनुसार तसेच महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० मधील तरतूदीनुसार व महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणूक) नियम २०१४ मधील नियमानुसार व त्या त्या संस्थांच्या प्रचलित उपविधीनुसार मोकळ्या, भयमुक्त वातावरणात, पारदर्शक पध्दतीने व निपःक्षपातीपणे संपन्न करण्याचे राज्य निवडणूक प्राधिकरणाचे धोरण आहे. निवडणूकीसाठी मतदार यादी निर्दोष, अचूक नियमानुसार व पारदर्शक पध्दतीने तयार करणे, प्राथमिक मतदार यादीस व्यापक व पर्याप्त प्रसिध्दी देणे, निवडणूकीमधील मतदानाची टक्केवारी वाढविण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न करणे, निवडणूकीसाठी ओळखपत्र अनिवार्य असणे हया बाबींचा देखील प्राधिकरणाच्या धोरणात समावेश होतो.

मतदार यादयाबाबत महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० मधील सोबतच्या परिशिष्टात संकलित केलेल्या तरतूदी हया महत्वाच्या ठरतात. सदर तरतूदीनुसार आवश्यक ती उपाय योजना व कार्यवाही निबंधक स्तरावर झाल्यास प्रारूप मतदार यादी निर्दोष, अचूक होण्यास मदत होईल. हया पार्श्वभूमीवर अधिनियमातील तरतूदी परिशिष्ट १ मध्ये दिल्या आहेत. तसेच मतदार यादया तयार करताना संस्थेच्या मंजूर उपविधीमध्ये सभासद / मतदाराबाबत अटी व शर्ती विहित केलेल्या असल्यास त्याचाही साकल्याने विचार होणे आवश्यक आहे. मतदार यादी तयार करताना त्यांची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्याचे निर्देशित करण्यात येत आहे.

२. जिल्हा / तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांनी आपल्या जिल्हा / तालुक्यातील सर्व सहकारी संस्थांकडून प्राथमिक मतदार याद्या स्विकारताना सदर यादी संस्थेच्या 'आय' नमुना नोंदवही व 'जे' नमुना सभासद यादी यांचेशी जुळते याची खात्री करून घ्यावी. त्याच प्रमाणे, ज्या अहंता दिनांकावर यादी तयार केलेली आहे, त्या दिनांकावरील संस्थेचे संपूर्ण अभिलेख अद्यावत आहेत काय ? या बाबींचीही खात्री करून घ्यावी.

३. संस्था जर म्हाडा, सिडको, एम.एम.आर.डी.ए. किंवा एस.आर.ए. या गृहनिर्माण प्राधिकरणाच्या अधिकार कक्षेतील असल्यास, किंवा शासनाच्या जमिनीवर अस्तित्वात असल्यास, संस्थेची सभासद यादी संबंधित प्राधिकरणाच्या सक्षम प्राधिकार्याने प्रमाणित केलेली असल्याची खात्री करून घ्यावी. त्याचप्रमाणे, अशी यादी संस्थेच्या मुळ नोंदणी संचिकेतील ('अ' धारीका) यादीशी जुळते किंवा नाही ? याची पडताळणी

- करावी. जर यादीत बदल असतील तर असे बदल संबंधीत गृहनिर्माण प्राधिकरणाच्या किंवा शासकिय जमिनीच्या बाबतीत शासनाचे सक्षम प्राधिकाऱ्याने प्रमणित केली आहे काय ? याची खात्री करण्यात यावी.
४. संस्थेची निवडणूक प्रक्रीया सुरु करण्यापूर्वी संस्थेचे सभासदत्व विषयक वाद, थकबाकी विषयक वाद, अभिलेखांच्या ताब्याबाबतचे वाद किंवा इतर कोणत्याही स्वरुपाच्या तक्रारी संस्थेच्या निबंधकासमोर कार्यवाही अधिन असल्यास अशा प्रकरणांचा निपटारा विनाविलंब करुन निवडणूक प्रक्रीया सुरु करण्यात यावी. त्याचप्रमाणे, संस्थेचे कोणतेही वाद कोणत्याही न्यायालयात न्यायप्रविष्ट असल्यास व न्यायालयाचे अंतरिम / अंतिम आदेश असल्यास सदर आदेशांचा परिणाम संस्थेच्या मतदार यादीवर होतो काय ? याची काळजीपूर्वक पडताळणी करावी. आवश्यकता भासल्यास यासाठी विधीज्ञाचे अभिमत घ्यावे.
५. उपरोक्त बाबींची पूर्तता करताना संस्थेची निवडणूक प्रक्रीया सुरु करण्यात कोणताही विलंब होणार नाही आणि महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ७३ सी बी (१०) मधील तरतुदींचे उल्लंघन होणार नाही, याची काटेकोरपणे दक्षता घेण्यात यावी.

भाग क :-

१. सहकारी संस्थेची निवडणूक ज्या वर्षात नियत आहे व समितीची मुदत ज्या तारखेला संपते त्यापूर्वी १२०/१५० दिवस अगोदर प्राथमिक मतदार यादी जिल्हा सहकारी निवडणूक अधिकारी / तालुका/प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांना संस्थेने देणे अनिवार्य असल्याने कलम ३८ अन्वये संस्थेने ठेवलेले 'आय' नमुन्यातील रजिस्टर अद्यावत करण्याची जबाबदारी ही संस्थेची आहे. उदा. या तारखेपर्यंत नव्याने झालेल्या सभासदांची 'आय' नमुना नोंदवही मध्ये नोंद होणे आवश्यक ठरते. सदर आय नमुना नोंदवहीच्या अनुषंगाने लेखापरिक्षकाने शेवटच्या लेखापरिक्षण अहवालात याबाबत केलेले भाष्य व त्याची पूर्तताही होणे आवश्यक आहे.
२. 'आय' नमुना नोंदवहीवरून अधिनियमाचे कलम २६, २७, आणि ७३ कअ व कसुरदाराच्या बाबतीत अधिनियमात असलेल्या इतर तरतुदी तपासून कलम २६ व २७ प्रमाणे फक्त पात्र सभासदांचीच नावे प्राथमिक मतदार यादीत संस्थेने समाविष्ट करावीत. तसेच संबंधीत संस्थेच्या उपविधीतील अनुषंगीक तरतुदी तपासून प्राथमिक मतदार यादी तयार करण्यापूर्वी संस्थेच्या दृष्टीने मतदार यादीत समाविष्ट करणेसाठी अपात्र असलेल्या सभासदास अधिनियमातील तरतुदीनुसार ती अपात्रता घालविण्यासाठी अधिनियम, नियम व उपविधीतील तरतुदीनुसार लेखी नोटीस देवून पुरेशी संधी देणे आवश्यक आहे. सदरची कृती अपात्र सभासदांबाबतीत संस्थेच्या विद्यमान समितीची मुदत ज्या वर्षात संपत आहे. त्या वर्षात व प्राथमीक मतदार यादी सादर करण्यापूर्वी पूर्ण करणे बंधनकारक राहिल. अशी कृती केल्यानंतर अपात्र सभासदांना प्रारूप यादीत समाविष्ट न करण्यासाठी संस्थेने निर्णय घ्यावा व तशी यादी तयार करून संस्थेच्या नोटीस बोर्डावर (सुचना फलक) प्रसिध्द करून त्याची एक प्रत संस्थेच्या निबंधकास द्यावी. उपरोक्त कृती (कलम २६ व ७३ कअ) कलमांतर्गत अनिवार्य आहे.
३. संस्थेची "आय" नमुना नोंदवही अद्यावत असल्याची खात्री निबंधकाने करणे आवश्यक आहे. प्राथमिक मतदार यादी उपरोक्त प्रमाणे तयार झाल्यानंतर सदरची यादी जिल्हा / तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांना अधिकृत रित्या सादर करण्यापूर्वी संस्थेने संबंधीत निबंधकास अपात्रतेबाबतच्या सभासदांना दिलेल्या नोटीस, नोटीस मिळाल्याच्या पोहोच पावत्या, भाग प्रमाणपत्र, वाढीव भागाची रक्कम स्विकारल्याचा संचालक मंडळाचा ठराव इ. बाबी पडताळणीसाठी देणे आवश्यक आहे. सदर पडताळणी पूर्ण झाल्यानंतर जिल्हा / तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांना प्राथमिक मतदार यादी सादर करावी.

प्राथमिक मतदार यादीमध्ये अपात्र सभासदांची नावे समाविष्ट करणे, सभासद कार्यक्षेत्रातील नसणे.

सभासद शेतकरी / ऊस उत्पादक नसणे सभासदत्वाबाबतचे इतर अटी/शर्ती पालन न करणारा असल्यास अथवा कलम २२ (१) अ अन्वये सभासद होणेस अनर्ह असल्यास अशा व्यक्तींना सभासदत्व देऊ नये असे नियमानुसार अपेक्षित आहे. तथापि अशा प्रकारचे सभासदत्व मोठ्या प्रमाणावर दिले गेल्याने ऐन निवडणुकीच्या तोंडावर तक्रारी / न्यायालयीन प्रकरणे उद्भवतात व निवडणूका समितीची मुदत संपणेपूर्वी पार पाडणेस अडचणी निर्माण होतात. विद्यमान समितीची मुदत संपणेपूर्वी निवडणूक न झाल्यास प्रशासक/प्राधिकृत अधिकारी नेमण्याची अप्रिय कार्यवाही होऊ शकते व मा. सर्वोच्च न्यायालयाने स्पेशल लिट्ट टू अपिल (सिव्हील) क्रमांक १५८३८ व १३८०१/२०१५ मध्ये आदेशीत केल्याप्रमाणे मुदत संपलेल्या व निवडणूका न झालेल्या संस्थांवर निबंधकाने प्रशासक नेमणूक करण्याची कार्यवाही क्रमप्राप्त ठरते. त्यामुळे संस्थेची निवडणूक विद्यमान समितीची मुदत संपण्यापूर्वी निर्विघ्नपणे पार पाडणोसाठी अपात्र / कसूरदार सभासदांची नावे संस्थेस प्राप्त अधिकारानुसार कलम २५ (अ) अन्वये आय नमुना नोंदवहीतून काढून टाकणेची कृती ज्या नियत वर्षात संस्थेची निवडणूक होऊ घातली आहे त्याच्या अलिकडच्या लगत वर्षात संस्थेने पूर्ण करणे बंधनकारक आहे. अशी कृती संस्थेने न केल्यास याच कलमान्वये निबंधकाने कार्यवाही करणे अनिवार्य आहे.

४. प्राथमिक मतदार यादी तयार करणेपूर्वी मयत झालेल्या सभासदाबाबत त्यांनी केलेल्या नामनिर्देशनास अनुसरून अथवा कायदेशीर प्रक्रियेचा अवलंब करून वारस नोंदविण्याची प्रक्रिया पूर्ण करणे आवश्यक आहे, जेणेकरून मयत सभासदाचे नाव मतदार यादीत समाविष्ट होणार नाही. तसेच ज्या मयत सभासदांच्या बाबत उपरोक्त नमुद प्रक्रिया पूर्ण होऊ शकत नाही अशा सभासदांच्या नावासमोर प्राथमिक मतदार यादीत स्पष्टपणे मयत अशी नोंद करावी.
५. प्राथमिक मतदार यादीत नाव समाविष्ट करणेपूर्वी कलम २६ (१) अन्वये तो पात्र असावा, तसेच कलम २६ (१) च्या दुस-या परंतुकाअन्वये भागाची किंमत वाढवलेली असल्यास कलमामध्ये अभिप्रेत असलेली कार्यवाही संस्थेने करणे अनिवार्य आहे. दुस-या परंतुकान्वये संस्थेने कार्यवाही न केल्यास त्या सभासदाचे नाव प्राथमिक मतदार यादीत समाविष्ट करणे आवश्यक ठरते. त्याचप्रमाणे "क्रियाशील सभासदत्व" ही बाब अधिनियमातील दुरुस्तीनंतरच्या पहिल्या निवडणूकीत कलम २६ (२) च्या शेवटच्या परंतुकान्वये लागू नाही. म्हणजेच पहिल्या निवडणूकीत क्रियाशील सभासदांच्या व्याख्येप्रमाणे प्राथमिक मतदार यादी तयार होऊ शकत नाही. मात्र त्या पुढील निवडणूकीत क्रियाशील सभासदानांच मतदान अधिकार प्राप्त होणार असल्याने संस्थेने त्यांचे उपविधीत नमूद तरतूदीप्रमाणे व नमुना ११ व १२ मध्ये अशा नोंदी घेण्याची प्रक्रिया सुरू करावी. जेणे करून क्रियाशील सभासदांबाबत वाद भविष्यात निर्माण होणार नाही. कलम २६ (१) च्या दुस-या परंतुकान्वये कार्यवाही पूर्ण केल्याची व करून घेण्याची जाबाबदारी संस्थेची व निबंधकाची आहे.
६. प्राथमिक मतदार यादीत नाव समाविष्ट करणेपूर्वी संबंधीत सभासद हा कलम २७ (३) किंवा (३) क प्रमाणे पात्र असला पाहिजे. तसेच कलम २७ (१०) प्रमाणे तो नाव समाविष्ट करणेस पात्र असला पाहिजे. कलम २७ (१०) च्या तरतूदी अन्वये पात्रता किंवा अपात्रता ठरविताना कलम २७ (११) अन्वये अभिप्रेत असलेली कार्यवाही संस्थेने करणे अनिवार्य आहे. अन्यथा त्याचे नाव प्राथमिक मतदार यादीत समाविष्ट करावे लागते. पर्यायाने तो सभासद अपात्र असूनही संस्थेच्या चूकीमुळे (सद्हेतूने/हेतुपूरस्सर) तो मतदानास पात्र ठरतो, असे होऊ नये याची दक्षता संस्थेने घ्यावी व निबंधकानेही योग्य खात्री करून घ्यावी.
७. अधिनियम, नियमातील तरतूदीनुसार प्राथमिक मतदार यादी तयार करणेबाबत ज्या संस्थेमध्ये फक्त वैयक्तिक सभासद आहेत, त्या संस्थांसाठी महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणूक) नियम ६, ७, ८ आणि ज्या संस्थेमध्ये वैयक्तिक व संस्था असे दोन्ही सभासद आहे अशा संस्थांसाठी नियम ९, १० व ११ हे लागू आहेत.

१) वैयक्तिक सभासद असलेल्या संस्थांनी करावयाची कार्यवाही

अधिनियम व उपविधीतील तरतूदीच्या अनुबंधास अनुसरून पात्र असणा-या सर्व सभासदांची प्राथमिक मतदार यादी ई-२ नमुन्यात ४ प्रतीत तयार करून किमान १२० दिवस अगोदर जिल्हा/तालुका/प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांना देणे अनिवार्य असल्याने समितीने तिचा कार्यकाळ संपण्याच्या दिनांकाच्या १८० दिवस अगोदर प्राथमिक मतदार यादी तयार करण्याची प्रक्रिया सुरु करावी, व १२० दिवस अगोदर प्राथमिक मतदार यादी जिल्हा / तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांना सादर करावी. सदर यादी सादर करित असताना अपात्र सभासदांची नावे समाविष्ट होणार नाहीत याची कटाक्षाने दक्षता घ्यावी. तसेच उपरोक्त नमूद प्रमाणे परिपूर्ण दक्षता घेणे अनिवार्य राहिल.

२) वैयक्तिक व संस्था सभासद असल्यास संस्थांनी करावयाची कार्यवाही

ज्या संस्थेमध्ये वैयक्तिक व संस्था सभासद आहेत त्या संस्थेच्या बाबत जिल्हा/तालुका/प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांनी नियम १० (२) अन्वये सहकारी संस्थांचे प्रतिनिधीचे ठराव मागविणे आवश्यक आहे. त्यासाठी जिल्हा/तालुका/प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांनी संबंधीत संस्थेकडून १८० दिवस अगोदर आय नमुना रजिस्टर प्रमाणे पात्र व अपात्र सभासद यादी संस्थेकडून प्रमाणित करून घेतली पाहिजे. अशी यादी प्राप्त झाल्यानंतर त्या संस्थेच्या समितीची मुदत संपण्यापूर्वी १५० दिवस अगोदर संस्था प्रतिनिधीचे ठराव मागविणेसाठी वर्तमानपत्रात जाहिर प्रसिध्दीची नोटिस दिली पाहिजे. त्याच बरोबर संबंधीत संस्थांना नोंदणीकृत डाकेने संबंधीत संस्थेच्या पत्त्यावर असे ठराव मागविण्याबाबत पत्र दिले पाहिजे. सदर ठराव मागविण्याच्या नोटिसीचा दिनांकापासून किमान ३० दिवस ठराव सादर करणेस्तव सभासद संस्थेस संधी दिली पाहिजे.

असे ठराव प्राप्त झाल्यानंतर जिल्हा/तालुका/प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांनी प्राप्त ठरावांच्या प्रतीसह संस्थानिहाय प्राप्त प्रतिनिधी नावांची यादी तयार करून जसेजसे ठराव प्राप्त होतील तसेतसे यादी संस्थांकडे पाठविली पाहिजे. ठराव प्राप्त होणाऱ्या अंतीम मुदतीनंतर ३ ते ५ दिवसात प्राप्त ठरावाची संपूर्ण यादी जिल्हा/तालुका/प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांनी संस्थेस द्यावी. तदनंतर संस्थेने सदर संस्था सभासदांची पात्रापत्रता तसेच वैयक्तिक सभासदांची पात्रापत्रता अधिनियम, नियम व उपविधीतील तरतूदीनुसार तपासून, तपासणीअंती ई-३ (१) नमुन्यात जिल्हा/तालुका/प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांनी प्रसिध्द केलेल्या प्राथमिक मतदार यादीच्या दिनांकास सादर करावी. ज्या सभासद संस्थांचे ठराव दिलेल्या मुदतीत जिल्हा/तालुका/प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांचेकडे प्राप्त झाले नाही व या मुदतीनंतर संस्थेस प्राप्त झालेले ठराव यांचे पात्रापत्रता तपासून नियम १० (३) अन्वये प्राथमिक मतदार यादीत समाविष्ट करावे. सदर नावे प्राथमिक मतदार यादी प्रसिध्दीच्या दिनांकापूर्वी संस्थेने करावी.

संस्थेने एकदा ठराव सादर केल्यानंतर फक्त नियम १०(४) मध्ये नमुद दोन परिस्थितीतच म्हणजे (i) प्रतिनिधीचा मृत्यु किंवा (ii) संस्थेच्या व्यवस्थापक समितीची नव्याने निवडणूक झाल्यामुळे प्रतिनिधीच्या नावात बदल करता येतो. अन्य,कोणत्याही कारणास्तव बदल करता येत नाही. त्यामुळे,संस्थेने प्रतिनिधीचा ठराव पाठविताना पूर्ण दक्षता घ्यावी. अन्यथा संस्था प्रतिनिधीत्वाच्या हक्कापासून वंचित राहू शकते.

प्राथमिक मतदार यादीचा संपूर्ण कार्यक्रम नियम ६, ७, ८ व नियम ९, १०, ११ जे लागू असेल त्या नियमान्वये अ ब वर्गातील संस्थांसाठी जाहिररित्या प्रसिध्द करावा. तसेच क वर्गातील संस्थांचा नियम ७५ अन्वयेचा कार्यक्रम जाहिररित्या प्रसिध्द करावा. व ड वर्ग संस्थांसाठी नियम ७६ व प्राधिकरणाने ड वर्ग संस्थांबाबत स्वतंत्र मार्गदर्शक सुचना दिल्या आहेत त्याप्रमाणे कार्यवाही करावी. प्रारूप मतदार यादीवरील आक्षेप व हरकती बाबत संबंधीत जिल्हा/तालुका/प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांनी अधिनियम,

नियम व निवडणूक नियमातील तरतुदीनुसार नैसर्गिक न्यायतत्वानुसार सर्व संबंधितांना लेखी-तोंडी म्हणणे मांडण्याची वाजवी संधी देऊन निर्णय घेणे आवश्यक आहे. याबाबत स्पष्ट करणेत येते की, सभासदत्वाबाबत कुठलाही आक्षेप व हरकत यावर निर्णय घेण्याचे अधिकार जिल्हा/तालुका/प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांना नाहीत. ज्या संस्थांचे ठराव १० (२) व १० (३) च्या तरतुदीनुसार अप्राप्त आहेत त्या संस्थांचे नावासमोर इ ३ (१) नमुन्यात "ठराव अप्राप्त" असे स्पष्ट नमूद केलेले असावे. प्राथमिक मतदार यादी प्रसिध्दी नंतर असे ठराव प्राप्त झाल्यास प्रचलित निवडणूक नियमातील तरतुदीनुसार त्या प्रतिनिधीच्या नावाचा समावेश मतदार यादीत करता येत नाही याची जिल्हा/तालुका/प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांनी नोंद घ्यावी.

संस्थेच्या मतदार यादीची प्राथमिक प्रसिध्दी करण्यापूर्वी जिल्हा/तालुका/प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी हयांनी मतदानासाठी किती मतदान केंद्रे आवश्यक राहतील हयाचा अभ्यास करून मतदान केंद्रनिहाय मतदार यादया प्रसिध्द करणे आवश्यक असेल. प्राथमिक मतदार यादी संस्थेच्या उपविधीतील तरतुदीप्रमाणे मतदार संघ निहाय तसेच मतदानाची टक्केवारी वाढणेच्या दृष्टीने संस्था शाखा निहाय/केंद्र निहाय तयार करावी.

अ,ब,क व ड वर्गातील सहकारी संस्थांच्या निवडणूका सुरळीत व दोषविरहीत पार पाडण्यासाठी प्रारूप मतदार यादीची व्यापक व ठळक ठिकाणी पर्याप्त स्वरूपात प्रसिध्दी होणे अनिवार्य आहे. त्यामुळे मतदार यादी कार्यक्रम व प्रारूप मतदार यादी ही संस्थेच्या नोटीस बोर्डावर, निबंधकाच्या नोटीस बोर्डावर, संस्था संलग्न असलेल्या संघीय संस्थेच्या नोटीस बोर्डावर, गृहनिर्माण संस्थांबाबत इमारतीमध्ये प्रसिध्द करावी तसेच अंतीम मतदार यादीही उपरोक्त प्रमाणे व्यापक स्वरूपात प्रसिध्द करावी. संस्थेची वेबसाईट असल्यास त्यावरही प्रसिध्द करण्यात यावी. हया दृष्टीने प्राधिकरण संस्थेच्या प्रारूप व अंतीम मतदार यादयांना ठळक ठिकाणी व व्यापक स्वरूपात प्रसिध्दी देण्याचे निर्देशीत करीत आहे.

मतदार यादीच्या संदर्भात प्राधिकरणाचे स्थापनेपासून काही न्यायालयीन निर्णय पारीत झालेले आहेत ते परिशिष्ट २ मध्ये नमूद असून सदर निर्णयांचे अवलोकन करून त्याप्रमाणे कृती केल्यास मतदार यादी अचुक, निर्दोषरित्या तयार होईल.

मा. आयुक्त, राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांच्या मान्यतेने.
सोबत:- परिशिष्ट १ व परिशिष्ट २, प्रमाणपत्र

(यशवंत गिरी)

सचिव

राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण
महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

प्रति,

१. जिल्हा सहकारी निवडणूक अधिकारी (सर्व)
२. तालुका सहकारी निवडणूक अधिकारी (सर्व)

प्रत सन्नेह रवाना :-

१. मा.सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
२. मा.साखर आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
३. मा.संचालक, हातमाग,यंत्रमाग व वस्त्रोद्योग, महाराष्ट्र राज्य, नागपुर
४. मा.आयुक्त (दुग्ध विकास), महाराष्ट्र राज्य, अब्दुल गफार खान मार्ग, वरळी सी फेस, मुंबई
५. मा.पणन संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

परिशिष्ट १

महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० मधील निवडणूका संदर्भातील महत्त्वपूर्ण तरतूदी

कलम २

(१९)(अ) "सदस्य" या संज्ञेचा अर्थ, ज्या संस्थेची नंतर नोंदणी करण्यात आली आहे, अशा सहकारी संस्थेच्या नोंदणीसाठीच्या अर्जात सामील झालेली व्यक्ती किंवा संस्थेच्या नोंदणीनंतर संस्थेची सदस्य म्हणून यथोचिरीत्या दाखल करून घेतलेली व्यक्ती, असा होतो आणि तीत नाममात्र सदस्य किंवा सहयोगी सदस्य आणि प्राथमीक सहकारी कृषी पतसंस्थेतील कोणतीही ठेवीदार किंवा वित्तीय सेवा उपभोक्ता यांचा अंतर्भाव होतो:

(अ-१) "क्रियाशील सदस्य" याचा अर्थ, जो संस्थेच्या कारभारात भाग घेतो आणि उपविधीमध्ये विनिर्दिष्ट करण्यात येतील अशा संस्थेच्या सेवांचा किंवा साधनांचा किमान मर्यादित वापर करतो असा सदस्य, असा आहे.

(ब) "सहयोगी सदस्य" या संज्ञेचा अर्थ, जो सदस्य इतर सदस्यांबरोबर संयुक्तपणे संस्थेचा भाग धारण करतो, पण ज्याचे नाव प्रथम स्थानी नसेल, असा सदस्य, असा आहे.

(क) "नाममात्र सदस्य" या संज्ञेचा अर्थ, उपविधीनुसार नोंदणी झाल्यावर नाममात्र सदस्य म्हणून ज्याचे सदस्यत्व मान्य केलेले असेल, तो सदस्य, असा होतो.

कलम १३ संस्थेच्या उपविधींची सुधारणा :-

(१) एखाद्या संस्थेच्या उपविधीत केलेली कोणतीही सुधारणा, या अधिनियमान्वये तिची नोंदणी होईपर्यंत विधिग्राह्य असणार नाही. उपविधीत केलेल्या सुधारणेच्या प्रयोजनासाठी विहित केलेल्या रितीने, संस्थेच्या सर्वसाधारण सभेत संमत केलेल्या सुधारणेची एक प्रत निबंधकाकडे पाठविली पाहिजे. उपविधीत केलेल्या सुधारणेच्या नोंदणीसाठी केलेला प्रत्येक अर्ज तो मिळाल्याच्या तारखेपासून दोन महिन्यांच्या मुदतीत निबंधकाने निकालात काढला पाहिजे.

(१अ) नोंदणीसाठी आलेला असा अर्ज पुर्वाक्त कालावधीत निकालात काढण्यात निबंधकाने कसूर केल्यास, त्या कालावधीच्या समाप्तीच्या तारखेपासून पंधरा दिवसांच्या आत, निबंधक तो अर्ज निकटतम वरिष्ठ अधिकाऱ्याकडे निर्देशित करील आणि जर निबंधक हा स्वतःच नोंदणी अधिकारी असेल तर, राज्य शासनाकडे निर्देशित करील व त्यानंतर यथास्थिती, निबंधक किंवा राज्यशासन, तो अर्ज त्यास मिळाल्याच्या तारखेपासून दोन महिन्यांच्या आत अर्ज निकालात काढील आणि यथास्थिती, अशा वरिष्ठ अधिकाऱ्याने किंवा राज्यशासनाने त्याकालावधीत तो अर्ज निकालात काढण्यात कसूर केल्यास उपविधीच्या सुधारणेची नोंदणी करण्यात आल्याचे मानण्यात येईल.

(१ब) राज्यशासनाने कलम ४ खाली जर कोणतेही धोरणविषयक निर्देश काढले असतील व ती सुधारणा या निर्देशांच्या विरुद्ध असेल तर, संस्थेच्या उपविधीमध्ये करण्यात आलेली कोणतीही सुधारणा निबंधक या कलमाखाली नोंदवणार नाही किंवा ज्या उपविधीची नोंदणी करण्यात आल्याचे मानण्यात आले असेल, त्या उपविधीमध्ये केलेली सुधारणा अंमलात येणार नाही.

(२) जेव्हा एखाद्या उपविधीतील सुधारणेची नोंदणी करील तेव्हा किंवा उपविधीतील सुधारणा नोंदण्यात आली असल्याचे मानले जाईल तेव्हा त्याने प्रमाणित केलेली अशा सुधारणेची एक प्रत त्याने अशा संस्थेकडे पाठविली पाहिजे व ती प्रत सुधारणेची रितसर नोंदणी करण्यात आली असल्याचा निर्णायक पुरावा असेल.

(३) निबंधकाने एखाद्या संस्थेच्या उपविधीतील अशा सुधारणेची नोंदणी करण्याचे नाकारल्यास त्याने, नोंदण्यास नकार देणारा आदेश तसे करण्या बद्दलच्या कारणांसह संस्थेला कळविला पाहिजे.

कलम १४. उपविधीत सुधारणा करण्याबाबत निर्देश देण्याचा अधिकार :

१. एखाद्या संस्थेच्या उपविधीत सुधारणा करणे, संस्थेच्या हिताच्या दृष्टीने आवश्यक किंवा इष्ट आहे, किंवा संस्थेचे कोणतेही उपविधी या अधिनियमाच्या तरतुदींशी किंवा नियमांशी विसंगत आहेत आणि म्हणून त्या उपविधीमध्ये सुधारणा करणे आवश्यक आहे असे निबंधकाला आढळून आले तर, तो विनिर्दिष्ट करील अशा मुदतीच्याआत अशा संस्थेस विहित केलेल्या रितीने अशी सुधारणा करण्या बद्दल त्यास फर्माविता येईल.
२. विनिर्दिष्ट करणेत आलेल्या अवधीत सुधारणा करण्यात संस्थेने कसूर केल्यास, संस्थेस आपली बाजू मांडण्याची संधी दिले नंतर व राज्य शासन अधिसूचीत करील, त्या राज्य संघीय संस्थेशी विचार विनिमय केल्यानंतर, निबंधकास अशा सुधारणेची नोंदणी करता येईल व त्याने प्रमाणीत केलेल्या अशा सुधारणेची एक प्रत संस्थेला देता येईल. सुधारणेची वर सांगितलेल्या रितीने ज्या तारखेस नोंदणी करणेत आली असेल त्या तारखेपासून उपविधीत त्या प्रमाणे रितसर सुधारणा करण्यात आली असल्याचे समजण्यात येईल व अशा रितीने सुधारलेले उपविधी अपिलाच्या (केले असेलतर) अधिनतेने संस्थेवर व तीच्या सदस्यांवर बंधनकारक असतील.

परंतू, अशी अधिसूचीत राज्य संघीय संस्था, पत्र मिळाल्याच्या दिनांकापासून ४५ दिवसांच्या कालावधीच्या आत निबंधकाला आपले मत कळविल, तसे न केल्यास अशा राज्य संघीय संस्थेच्या त्या सुधारणेस कोणताही आक्षेप नाही असे गृहित धरण्यात येईल आणि त्यानुसार निबंधकास पुढील कार्यवाही सुरू करण्याची मोकळीक राहिल.

परंतू, आणखी असे की, निबंधकास, त्याला योग्य वाटेल अशा प्रकारच्या संस्थांसाठी किंवा संस्थांच्या वर्गासाठी आदर्श उपविधी विनिर्दिष्ट करता येतील.

कलम २४. नाममात्र सदस्य व सहयोगी सदस्य :-

- (१) कलम २२ मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी संस्थेस कोणत्याही व्यक्तीस नाममात्र सदस्य किंवा सहयोगी सदस्य म्हणून दाखल करून घेता जाईल.
- (२) नाममात्र सदस्य, असा सदस्य म्हणून संस्थेच्या नफ्यात किंवा मालमत्तेत कोणत्याही स्वरूपात कोणताही भाग मिळण्याचा हक्क असणार नाही. नाममात्र सदस्यास सर्वसाधारणपणे सदस्यांच्या विशेषधिकारांपैकी व हक्कांपैकी कोणताही विशेषधिकार व हक्क असणार नाही. परंतू अशा सदस्यास किंवा सहयोगी सदस्यास कलम २७, पोटकलम (८) च्या तरतुदींच्या अधीनतेने संस्थेच्या उपविधीत विनिर्दिष्ट करण्यात येतील असे, सदस्यांचे विशेषधिकार व हक्क असतील आणि तो अशा दायित्वांच्या अधिन राहिल.

कलम २५-अ. सदस्य नोंदवहीतून सदस्यांची नावे काढून टाकणे :-

जी व्यक्ती सदस्य असण्याचे बंद असेल अथवा त्या अधिनियमाच्या तरतुदी अन्वये किंवा त्यानुसार जी संस्थेचा सदस्य असण्यास किंवा चालू राहण्यास निरह ठरली असेल, अशा व्यक्तीचे नाव संस्थेची समिती आपल्या सदस्य नोंदवहीतून काढून टाकील.

परंतु जर संस्थेने या कलमाच्या गरजा पूर्ण केल्या नाहीत तर, निबंधक अशा संस्थेला अशा व्यक्तीचे नाव काढून टाकण्याचा निदेश देईल, आणि अशा निदेशाचे पालन करणे संस्थेवर बंधनकारक राहिल.

कलम २६. सभासदांचे हक्क व कर्तव्य :-

(१) कोणताही सदस्य, अधिनियमात, नियमांत आणि उपविधीमध्ये तरतूद केली असेल अशा हक्कांचा वापर करण्यास हक्कदार असेल :

परंतु, कोणत्याही सदस्यास, त्याने सदस्यत्वाबाबत वेळोवेळी संस्थेच्या उपविधीन्वये विहित करण्यात येईल आणि विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशी रक्कम संस्थेला चुकती करे पर्यंत किंवा संस्थेत असा हितसंबंध संपादन करे पर्यंत, अशा हक्कांचा वापर करणार नाही:

परंतु आणखी असे की, सदस्यत्वाच्या हक्काचा वापर करण्यासाठी भाग भांडवलातील सदस्याच्या किमान अंशदानात वाढ केल्यास, संस्था, सदस्यांना यथोचित मागणीची नोटीस देईल आणि अनुपालन करण्यासाठी वाजवी कालावधी देईल.

कलम २७. सदस्यांचा मतदानाचा अधिकार :-

(१) पोटकलमे (२) ते (७) दोन्ही धरून, यात अन्यथा तरतूद केलेली असेल त्या व्यतिरिक्त कोणत्याही संस्थेच्या सदस्यास, तिच्या कामकाजात एकापेक्षा अधिक मत असणार नाही आणि तिने मत देण्याचा प्रत्येक अधिकाराचा व्यक्तीशः वापर केला पाहिजे आणि त्याचा बदली व्यक्तीद्वारे वापर करता येणार नाही.

परंतु समसमान मते पडल्यास सभापतीस एक निर्णायक मत असेल.

स्पष्टीकरण- या पोटकलमाच्या प्रयोजनांसाठी "नामिकेतील एकापेक्षा अधिक उमेदवारांस मते दिल्यास" ते एकच मत असल्याचे समजले जाईल.

(१अ) पोट कलम (१) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, जो क्रियाशील सदस्य त्यानंतर संस्थेच्या कामकाजात सहभागी होण्यात आणि वेळोवेळी उपविधीमध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे किमान मर्यादेपर्यंत सेवांचा वापर करण्यात कसूर करील तो सदस्य असण्याचे बंद होईल आणि तो मतदान करण्यास हक्कदार असणार नाही.

(२) संस्थेचा एखादा भाग एकाहुन अधिक व्यक्तींनी संयुक्तपणे धारण केला असल्यास ज्या व्यक्तीचे नाव भागपत्रात प्रथम असेल, त्या व्यक्तीस, ती उपस्थित असल्यास मत देण्याचा हक्क असेल. परंतु, तिच्या अनुपस्थितीत जिचे नाव भागपत्रात दुसरे असेल त्या व्यक्तीस आणि त्या दोन्ही व्यक्तींच्या अनुपस्थितीत, जिचे नाव त्यानंतर असेल त्या व्यक्तीस आणि त्याप्रमाणे आधीच्या व्यक्तीच्या अनुपस्थितीत जिचे नाव भागपत्रात नंतर असेल, अशा उपस्थित असणाऱ्या आणि अज्ञान नसणाऱ्या व्यक्तीस मत देण्याचा हक्क असेल.

(३) ज्या संस्थेने आपल्या निधीचा कोणताही भाग, संघीय संस्थेच्या भागामध्ये गुंतविला असले त्या संस्थेस, त्या संघीय संस्थेच्या कामकाजामध्ये आपल्या वतीने मत देण्यासाठी आपल्या सदस्यांपैकी कोणत्याही एका क्रियाशील सदस्याची नेमणूक करता येईल व त्याप्रमाणे अशा सदस्यास आपल्या संस्थेच्या वतीने मत देण्याचा अधिकार राहिल.

परंतू, संघीय संस्थेच्या कोणत्याही नवीन सदस्य संस्थेने आपल्या निधीचा कोणताही भाग अशा संघीय संस्थेच्या भागांमध्ये गुंतविल्याच्या दिनांकापासून तीन वर्षांचा कालावधी पूर्ण झाल्यानंतर फक्त ती त्या संघीय संस्थेच्या कामकाजामध्ये मत देण्यास पात्र असेल.

परंतू आणखी असे की, कलम ७३ ब अन्वये राखीव जागेसाठी निवडणूक असेल त्या बाबतीत कोणाही व्यक्तीला एकापेक्षा अधिक मत असणार नाही.

(३क) संस्थेचा व्यक्तीगत सदस्य, अशा संस्थेचा सदस्य म्हणून त्याची नावनोंदणी झाल्याच्या दिनांकापासून दोन वर्षांच्या कालावधीसाठी त्या संस्थेच्या कामकाजात मत देण्याकरीता पात्र असणार नाही.

परंतू या पोटकलमातील कोणतीही तरतुद, सहकारी गृहनिर्माण संस्था आणि सहकारी व्यापारी संकूल संस्थेच्या संदर्भात लागू होणार नाही.

(४) त्या वेळी अंमलात असलेल्या कोणत्याही कायद्यान्वये रचना करण्यात आलेल्या कोणत्याही कंपनीने अथवा इतर निगम निकायाने आपल्या निधीचा कोणताही भाग एखाद्या संस्थेच्या भागांमध्ये गुंतविला असेल, त्या कंपनीस किंवा निगम निकायास अशा संस्थेच्या कामकाजामध्ये आपल्या वतीने मत देण्यासाठी आपल्या संचालकांपैकी किंवा अधिकाऱ्यांपैकी कोणाही एकास नियुक्त करता येईल, व त्याप्रमाणे अशा संचालकास किंवा अधिकाऱ्यास त्या कंपनीच्या किंवा निगम निकायाच्या वतीने मत देण्याचा हक्क राहिल.

(५) एखाद्या भागीदारी संस्थेने आपल्या निधीचा कोणताही भाग एखाद्या संस्थेच्या भागांमध्ये गुंतविला असेल, त्याबाबतीत त्या भागीदारी संस्थेने नियुक्त केलेल्या तिच्या भागीदारांपैकी एकास त्या भागीदारी संस्थेच्या वतीने अशा संस्थेच्या कामकाजामध्ये मत देण्याचा हक्क राहिल.

(६) ज्या स्थानिक प्राधिकरण किंवा सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्थेने आपल्या निधीचा कोणताही भाग एखाद्या संस्थेच्या भागांमध्ये गुंतविलेला असेल, त्या स्थानिक प्राधिकरणास किंवा सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्थेस आपल्या सदस्यांपैकी किंवा विश्वस्तांपैकी कोणत्याही व्यक्तीस किंवा विश्वस्तास अशा संस्थेच्या कामकाजामध्ये आपल्या वतीने मत देण्यासाठी नियुक्त करता येईल आणि त्याप्रमाणे त्या व्यक्तीस, स्थानिक प्राधिकरणाच्या किंवा यथास्थित, विश्वस्त व्यवस्थेच्या वतीने मत देण्याचा हक्क राहिल.

(७) संघीय संस्थेच्या बाबतीत, अशा संस्थेच्या प्रत्येक सदस्याचे मतदानाचे हक्क हे अधिनियमान्वये केलेल्या नियमांद्वारे आणि त्या संस्थेच्या उपविधीद्वारे विनियमित करण्यात येतील त्याप्रमाणे असतील.

(८) कोणत्याही नाममात्र सदस्यास मतदानाचा अधिकार असणार नाही, आणि असा कोणताही सदस्य समितीचा सदस्य होण्यास किंवा त्या संस्थेचा प्रतिनिधी म्हणून इतर कोणत्याही संस्थेवरील नेमणूकीस पात्र असणार नाही.

(९) कोणत्याही संस्थेच्या समितीवरील शासनाच्या किंवा वित्तव्यवस्था करणाऱ्या कोणत्याही बँकेच्या नामनिर्देशीत व्यक्तीस, अशा समितीच्या पदावर निवडून आल्यामुळे जो पद धारण करीत असेल असा, अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सभापती, उप सभापती, सचिव, कोषाध्यक्ष किंवा अन्य कोणत्याही नावाने संबोधण्यात येणारा कोणताही इतर अधिकारी यासारख्या त्या समितीच्या पदाधिकाऱ्यांच्या कोणत्याही निवडणूकीच्या वेळी मत देण्याचा हक्क असणार नाही.

- (१०) एखादया सदस्याने संस्थेकडून कर्ज घेतले असेल तर, असा सदस्य ज्या ज्या वेळी तो कसूरदार ठरेल त्या त्या वेळी त्यास कलम ७३ कब च्या पोट कलम (१) च्या खंड (एक) च्या स्पष्टीकरणात तरतूद केल्याप्रमाणे, संस्थेच्या कामकाजात मत देण्याची कोणताही हक्क असणार नाही. परंतू एखादया सदस्याने पणन किंवा संस्करण संस्थेला आपले विक्रेय उत्पादन देण्यासंबंधीचे आपले दायित्व पार पाडले असेल व अशा उत्पादनाचे मुल्य हे त्याच्या देय रकमेपेक्षा कमी नसेल तर, त्याच्या देय रकमांचा कसूरदार म्हणून मानण्यात येणार नाही.
- (११) पोटकलम (१०) च्या तरतूदीची अंमलबजाणी करण्याच्या प्रयोजनार्थ कृषी पतसंस्थेस यथोचित आदेश देता येतील.

कलम ३८. सदस्यांची नोंदवही :-

- (१) प्रत्येक संस्थेने आपल्या सदस्यांची एक नोंदवही ठेवली पाहिजे व तीत पुढील तपशील नोंदवला पाहिजे, तो असा :-
- (अ) प्रत्येक सदस्याचे नाव , पत्ता व व्यवसाय
- (आ) भाग भांडवल असणाऱ्या संस्थेच्या बाबतीत प्रत्येक सदस्याने धारण केलेला भाग
- (इ) प्रत्येक व्यक्तीस सदस्य म्हणून दाखल करून घेतल्याची तारीख
- (ई) अशी कोणतीही व्यक्ती सदस्य असल्याचे बंद झाल्याची तारीख, आणि,
- (उ) विहित करण्यात येईल असा इतर तपशील
- परंतू, या अधिनियमाद्वारे किंवा तदन्वये एखादया सदस्याने एखादया सदस्यास मृत्युनंतर स्वतःचा भाग किंवा हितसंबंध कोणत्याही व्यक्तीकडे हस्तांतरित करण्यास परवानगी दिली असेल, त्या बाबतीत त्या नोंदवहीत, संबंधीत सदस्याच्या नावापुढे त्या सदस्याच्या भागावर किंवा हितसंबंधावर हक्क असलेल्या व्यक्तीचे नाव आणि ज्या तारखेस नामनिर्देशन नोंदवले असेल ती तारीख दर्शविली पाहिजे.
- ही नोंदवही कोणत्याही व्यक्तीस ज्या तारखेस सदस्य म्हणून दाखल करून घेतले असेल, त्या तारखेचा आणि ज्या तारखेस तो सदस्य असल्याचे बंद झाले असेल, त्या तारखेचा प्रथमदर्शनी पुरावा असेल.

कलम ७३ क अ. समितीची आणि तिच्या सदस्यांची निरहता.

- (अ १) यंत्रसामग्री, अवजारे, सामग्री विक्रय वस्तू किंवा इतर माल खरेदी करण्यासाठी सदस्यांना कर्ज देणाऱ्या संस्थेच्या बाबतीत किंवा अशा मालाचा धंदा करणाऱ्या संस्थेच्या बाबतीत जो सदस्य किंवा ज्याच्या कुटुंबातील कोणताही सदस्य अशा मालाचा विक्रेता असेल किंवा अशा मालाचा धंदा करणारा कंपनीचा संचालक किंवा अशा भागीदारी संस्थेचा भागीदार असेल, असा कोणाताही सदस्य अशा संस्थेच्या समितीचा सदस्य म्हणून निवडून येण्यास किंवा नामनिर्दिष्ट होण्यास पात्र असणार नाही.

स्पष्टीकरण :- या पोटकलमाच्या प्रयोजनार्थ कुटुंब अशा शब्दप्रयोगाला कलम ७५ च्या पोट-कलम (२) च्या स्पष्टीकरण-एक अन्वये जो अर्थ नेमून दिला असेल तोच अर्थ असेल.

१. या अधिनियमाच्या अन्य तरतूदीना किंवा समितीच्या सदस्यविषयक निरहतेसंबंधी त्याखाली केलेल्या नियमांना बाध न येता. कोणतीही व्यक्ती पुढील बाबतीत समितीचा सदस्य म्हणून नेमणूक

होण्यास, निवडून येण्यास, स्वीकृत केली जाण्यास किंवा सदस्य म्हणून राहण्यास पात्र असणार नाही जर

(एक) ती व्यक्ती कोणत्याही संस्थेची कसूरदार असेल तर ;

स्पष्टीकरण :-या खंडाच्या प्रयोजनांसाठी 'कसूरदार' या संज्ञेत पुढील व्यक्तीचा समावेश आहे

(अ) प्राथमिक कृषि पत संस्थेच्या बाबतीत पीक कर्जाची नियत दिनांकास परतफेड करण्यास कसूर करणारा सदस्य,

(ब) मुदती कर्ज देणाऱ्या संस्थेच्या बाबतीत, देण्यात आलेल्या कर्जाचा कोणताही हप्ता देण्यात कसूर करणारा सदस्य

(क) कोणत्याही संस्थेच्या बाबतीत –

(१) त्याने अनामत किंवा अग्रिम घेतले असेल, किंवा

(२) ज्याने संस्थेकडून कोणताही माल किंवा विक्रेय वस्तू उधारीवर खरेदी केल्या असतील किंवा ज्यासाठी आकार द्यावा लागत असेल, अशा कोणत्याही सेवा स्वतःसाठी उपलब्ध करून घेतल्या असतील आणि संबंधीत संस्थेकडून त्याला मागणीची नोटीस मिळाल्यानंतर अथवा त्याने अनामत किंवा अग्रिम घेतल्यापासून तीस दिवस संपण्याच्या आत, यापैकी जी घटना आधी घडेल त्या घटनेच्या दिनांकापर्यंत अशा अनामतीची किंवा अशा सेवेचा आकार चुकता करण्यास चुकला असेल, असा सदस्य;

(ड) बिगर कृषि पत संस्थेच्या बाबतीत, देण्यात आलेल्या कर्जाचा कोणताही हप्ता फेडण्यात ज्याने कसूर केली असेल, असा सदस्य;

(ई) गृहनिर्माण संस्थांच्या बाबतीत, संस्थांना देणे असलेल्या रक्कमांच्या प्रदानाची मागणी करणारी टपाल दाखली पाठविलेली लेखी नोटीस बजावण्यात आल्याच्या तारखेपासून तीन महिन्यांच्या आत देय रक्कमा चुकत्या करण्यात त्याने कसूर केली असेल असा सदस्य;

(फ) जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक किंवा राज्य सहकारी बँक यांच्या बाबतीत, सदस्य जर –

(एक) जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक किंवा राज्य सहकारी बँक यांच्या मंडळावर प्राथमिक सहकारी कृषि पत संस्थे व्यतिरिक्त अन्य एखाद्या संस्थेचे प्रतिनिधित्व करत असेल, ती जिचे प्रतिनिधित्व करीत असेल त्या संस्थेने जर नव्वद दिवसांपेक्षा अधिक कालावधीकरता अशा बँकेची रक्कम प्रदान करण्याबाबत कसूर केली असेल, अशी व्यक्ती;

(दोन) प्राथमिक कृषि पत संस्थेचा कसूरदार असेल किंवा कसूरदार असलेल्या प्राथमिक सहकारी कृषि पत संस्थेचा एखादा पदाधिकारी असेल, अशा व्यक्ती;

(तीन) ज्या संस्थेची व्यवस्थापन समिती निष्प्रभावित झालेली असेल अशा संस्थेचे प्रतिनिधित्व करीत असेल, अशी व्यक्ती;

(दोन) निबंधकाच्या मते, जर त्या व्यक्तीने पतकर्जाची सहकारी पणन किंवा सहकारी प्रक्रिया यांच्याशी सांगड घालण्याच्या संदर्भात सहकारी संस्था विषयक अनुशासनाचा जाणूनबुजून भंग केला असेल तर, किंवा,

(दोन-अ) कलम २६ च्या पोट-कलम (२) अन्वये, अक्रियाशील सदस्य म्हणून वर्गीकरण करण्यात आले असेल; किंवा,

(तीन) जर अशा व्यक्तीला कलम – ७९ किंवा ८८ अन्वये जबाबदार धरण्यात आले असेल किंवा कलम ८५ अन्वये चौकशीचा खर्च देण्यास जबाबदार धरण्यात आले असेल तर; किंवा

- (चार) जर व्यक्ती या अधिनियमान्वये किंवा त्या खाली केलेल्या नियमान्वये कोणत्याही प्रकारे अनर्ह ठरली असेल तर; किंवा,
- (पाच) संस्थेकडून चालविण्यात येणाऱ्या धंद्यासारखाच धंदा एकतर संस्थेच्या कार्यक्षेत्रात किंवा "पोट कलम (अ१) च्या खंड (ब) च्या" तरतुदीशी विसंगत स्वरूपात चालवत असेल तर; किंवा
- (सहा) जर ती व्यक्ती कोणत्याही संस्थेचा (खुद्द कर्मचाऱ्यांची संस्था सोडून अन्य संस्था) पगारी कर्मचारी असेल अथवा तो कोणत्याही संस्थेच्या अखत्यारीखालील कोणतेही लाभपद धारण करीत असेल तर, मात्र तो व्यवस्थापन संचालकाचे पद किंवा ज्या पदामुळे ज्याचा धारक त्याबाबतीत अनर्ह ठरत नाही असे राज्यशासनाने सामान्य किंवा विशेष आदेशाद्वारे घोषित केलेले आहे असे इतर कोणतेही पद धारण करत असेल किंवा कलम - ७३ अ च्या पोट - कलम (२) अन्वये, संस्थेच्या समितीवर कार्यलक्षी संचालक म्हणून नामनिर्दिष्ट करण्याचा;
- (सात) दोन पेक्षा जास्त मुल असतील तर;
- परंतु, महाराष्ट्र सहकारी संस्था (दुसरी सुधारणा) अधिनियम, २००१ याच्या प्रारंभाच्या दिनांकास (यापुढे या खंडात ज्याचा निर्देश 'असा प्रारंभाचा दिनांक' असा करण्यात आला आहे.) दोन मुलांपेक्षाअधिक मुले असणारी व्यक्ती अशा प्रारंभाच्या दिनांकास तिला असणाऱ्या मुलांच्या संस्थेत वाढ होत नाही तो पर्यंत या खंडान्वये ती निरर्ह ठरणार नाही.
- परंतु आणखी असे की, अशा प्रारंभाच्या दिनांकापासून एक वर्षाच्या कालावधीत एकाच प्रसूतीमध्ये जन्माला आलेले एक मूल किंवा एकापेक्षा अधिक मुले या खंडात नमूद केलेल्या निरर्हतेच्या प्रयोजनाकरीता विचारात घेतली जाणार नाही.
- स्पष्टीकरण :-या खंडाच्या प्रयोजनार्थ**
- (क) ज्यावेळी एखाद्या जोडप्याला, अशा प्रारंभाच्या दिनांकाला किंवा त्यानंतर, फक्त एकच मूल असेल आणि त्यानंतरच्या एकाच प्रसूतीमध्ये कितीही मुलांचा जन्म झाला तरी ते एकच मूल असल्याचे समजण्यात येईल;
- (ख) 'मूल' या संज्ञेत, दत्तक घेतलेले मूल किंवा मुले यांचा समावेश होत नाही.
- (आठ) कलम १४६ अन्वये, कोणत्याही अपराधाकरीता दोषी ठरवण्यात आले असेल आणि कलम १४७ खालील अपराध सिद्ध झाला असेल तर; किंवा
- (नऊ) त्या त्या वेळी अंमलात असलेल्या कोणत्याही कायद्याच्या तरतूदीन्वये एखाद्या अपराधाकरीता एक वर्षापेक्षा कमी नाही इतक्या कालावधीच्या कारावासासाठी सिद्धापराधी ठरला असेल तर;
- (२) पोट- कलम (१) अन्वये कोणतीही निरर्हता ओढविली असेल तर, तो सदस्य समितीचा सदस्य असण्याचे बंद होईल आणि त्याची जागा त्यानंतर रिकामी झाल्याचे मानण्यात येईल.
- (३) पोट- कलम (अ१) आणि पोट-कलम (१) चे खंड (एक) (नऊ) यांन्वये निरर्हता ओढविल्याच्या कारणाने

सदस्यत्व बंद झालेला समितीचा सदस्य म्हणून त्याचे सदस्यत्व बंद झाले असेल त्या दिनांकापासून समितीच्या पुढील पाच वर्षांच्या मुदतीचा कालावधी समाप्त होईपर्यंत समितीचा सदस्य म्हणून पुन्हा नेमणूक केली जाण्यास, पुन्हा नामनिर्दिष्ट होण्यास, पुन्हा स्वीकृत होण्यास, किंवा पुन्हा निवडून घेण्यास पात्र असणार नाही.

- (४) पोटकलम (३) मध्ये निर्देश केलेल्या निरहंतेहून अन्य कोणतीही निरहंता ओढवल्याच्या कारणाने सदस्यत्व बंद झालेल्या समितीचा सदस्य, या अधिनियमात अन्यथा विनिर्देशपूर्वक तरतूद केलेली नसेल तर, एरव्ही, अशी निरहंता अस्तित्वात असण्याचे बंद होताच, समितीचा सदस्य म्हणून पुन्हा निवडून घेण्यास, पुन्हा स्वीकृत केला जाण्यास पुन्हा नामनिर्देशित केला जाण्यास पात्र असेल;

कलम ७३ कब. राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण :-

- (१) संस्थेच्या सर्व निवडणूका घेण्यासाठी व त्यासाठी मतदार यादया तयार करण्यासाठी अधिक्षण, निर्देशन व नियंत्रण हे राज्य शासनाने याबाबतीत घटित केलेल्या "राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण" या नावाने ओळखल्या जाणाऱ्या प्राधिकरणाकडे निहित असेल. मंडळाच्या सदस्यांची प्रत्येक सार्वत्रिक निवडणूक आणि लागू असलेल्या मर्यादेपर्यंतचे कोणतेही नैमित्तिक रिक्त पद यासह संस्थेच्या पदाधिकाऱ्यांची निवडणूक विहित केलेल्या कार्यपध्दतीनुसार घेण्यात येईल.
- (१०) त्या त्या वेळी अंमलात असलेल्या कोणत्याही कायदयामध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरीही मावळत्या समितीच्या सदस्यांचा पदावधी संपल्यावर तात्काळ नव्याने निवडून आलेल्या समिती सदस्यांना पद ग्रहण करणे शक्य व्हावे म्हणून विद्यमान समितीची मुदत संपण्यापूर्वी राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरणाद्वारे प्रत्येक संस्थेच्या समितीची निवडणूक घेण्यात येईल.
- (११) राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण, विहित केल्याप्रमाणे व नवीनतम तंत्रज्ञान व विशेषज्ञान यांचा वापर करून कार्यपध्दती, मार्गदर्शक तत्वे व रीत यांनुसार संस्थेच्या व संस्थांच्या वर्गांच्या निवडणूका घेईल:
- परंतु, शासनास, संस्थेची, संस्थांच्या वर्गांची उद्दिष्टे, कार्यक्षेत्र व व्यवसायांची मानके आणि योग्य व्यवस्थापन व सदस्यांचे हितसंबंध या बाबी विचारात घेऊन, सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशाद्वारे, विहित करण्यात येईल अशा रितीने संस्थांचे वर्गीकरण करता येईल.
- (१२) राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण सार्वत्रिक निवडणूकीनंतर मंडळ घटित झाल्यापासून पंधरा दिवसांच्या आत संस्थेच्या उप- विधीनुसार निवडून घेणे आवश्यक असेल त्याप्रमाणे समितीची आणि अध्यक्ष किंवा सभापती, उपाध्यक्ष किंवा उप सभापती यांच्या पदाची आणि असे इतर पदाधिकारी यांच्या निवडणूका घेईल.
- (१३) राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरणाच्या स्तरावर निवडणूक निधी ठेवण्यात येईल. प्रत्येक संस्था, निवडणूक निधीबाबत राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरणाद्वारे विहित करण्यात येईल किंवा आवश्यक करण्यात येईल त्याप्रमाणे, तिच्या निवडणूकीवरील अंदाजित खर्चाची रक्कम म्हणून आगाऊ स्वरूपात रक्कम जमा करील. राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण, उक्त निधीमधून पदाधिकाऱ्यांच्या निवडणूकीसह संस्थांची निवडणूक घेण्याकरीता आवश्यक खर्च करेल. निवडणूकीच्या संबंधात अधिकाराचा वापर करण्यासाठी आणि कर्तव्ये पार पाडण्यासाठी नियुक्त करण्यात आलेल्या व्यक्तींना, कोणताही असल्यास प्रवास भत्ता, दैनिक भत्ता व पारिश्रमिक यांचे प्रदान करण्यासह कोणतीही निवडणूक घेण्यासाठीचा खर्च उक्त निधीमधून करण्यात येईल आणि हा खर्च विहित केलेल्या रितीने करण्यात येईल. राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरणाद्वारे करण्यात

आलेल्या मागणीवरून निबंधक, अशा कोणत्याही संस्थेकडून किंवा संस्थांच्या वर्गाकडून घेण्यासाठीच्या खर्चाची वसुली करेल :

(१४) प्रत्येक सहकारी संस्थेची समिती ही,

(अ)राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरणाला, तिची मुदत संपण्याच्या किमान सहा महिन्यापूर्वी आपला पदावधी संपण्याबाबत कळवील,

(आ) समितीमध्ये किंवा तिच्या पदाधिकार्यांमध्ये निर्माण झालेल्या कोणत्याही नैमित्तिक रिक्त पदाबाबत असे रिक्त पद निर्माण झाल्यापासून पंधरा दिवसांच्या आत कळविल,

कलम ७३ फ. संस्थेच्या समितीवरील एकापेक्षा अधिक जागांसाठी निवडणूक घेणे

एखाद्या समितीवर एकापेक्षा अधिक जागांवर कोणतीही व्यक्ती निवडून आली असेल त्याबाबतीत, निवडणूकीचे निकाल घोषित झाल्याचा दिनांकापासून तीस दिवसांच्या आत तिने, निवडणूक अधिकारी किंवा यथास्थिति, त्या बाबतीत राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरणाने प्राधिकृत केलेला अधिकारी यास स्वतःच्या सहीनिशी लेखी कळवून एक जागा सोडून इतर सर्व जागांचा तिने राजीनामा दिला नसेल तर, या सर्व जागा रिक्त होतील. असा राजीनामा मिळाल्यानंतर किंवा उपरोक्तप्रमाणे जागा रिक्त झाल्यानंतर, निवडणूक अधिकारी, किंवा यथास्थिती, याबाबतीत राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरणाने प्राधिकृत केलेला अधिकारी ती रिक्त जागा भरण्याकरिता निवडणूक घेण्याची व्यवस्था करील.

कलम ७३ आय. मुदत संपण्यापूर्वी निवडणूका घेण्याबाबत कळविण्याची आणि तिच्या व्यवस्थेसाठी सहाय्य करण्याची समितीची किंवा प्रशासकांची किंवा प्राधिकृत अधिकार्याची जबाबदारी.

- (१) समितीची मुदत संपण्यापूर्वी, कलम ७३ कब च्या पोट कलम (१४) अन्वये तरतुदी केल्याप्रमाणे, तिची निवडणूक घेण्यासाठी राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरणाला कळविणे, हे समितीचे कर्तव्य असेल.
- (२) समितीने तिची निवडणूक घेण्यासंबंधात, पोट-कलम (१) अन्वये आवश्यक असल्याप्रमाणे, राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरणाला कळविण्यास बुध्दीपुरस्सर कसूर केली असेल तर, आणि त्यामुळे कोणत्याही कारणास्तव, मुदत संपण्यापूर्वी समितीची निवडणूक घेता आली नसेल तर, समितीचे सदस्य त्यांचे अधिकारपद धारण करण्याचे बंद करतील आणि अशा परिस्थितीत निबंधक अधिनियमाच्या कलम ७७-अ अन्वये योजिल्याप्रमाणे कारवाई करील.
- (३) पोट कलम (२) अन्वये अशी कारवाई केल्यावर अशाप्रकारे नियुक्त केलेला असा प्राधिकृत अधिकारी तात्काळ निवडणूक घेण्यासाठी राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरणाला कळविल आणि विनिर्दिष्ट कालावधीत अशी निवडणूक घेण्यासाठी आवश्यक ती व्यवस्था करण्याकरिता राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरणाला सहाय्य करील.

कलम १४६. अपराध

(ई-दोन) एखाद्या व्यक्तीने हेतुपुरस्सर कलम ७३ कअ, पोटकलम (१), खंड (एक) मधील स्पष्टीकरणातील शब्द प्रयोगाच्या अर्थान्तर्गत ही व्यक्ती "कसूरदार आहे" किंवा "कसूरदार नाही" अशा अशायाचे कोणत्याही नमुन्यात खोटे प्रमाणपत्र देणे किंवा

(ह-१) संस्थेची समिती किंवा तिचा अधिकारी किंवा सदस्य निवडणूकीमध्ये भ्रष्टाचाराच्या व्यवहारात गुंतलेला असणे किंवा

परिशिष्ट- २

Index

Sr.No.	Writ Petition No.	Bench	Subject
1	7195/2015	Aurangabad	Case Law on "Voters' List"
2	2567/2015	Bombay	Case Law on "Voters' List"
3	4973/2015	Bombay	Case Law on "Voters' List"
4	11413/2015	Aurangabad	Case Law on "Voters' List"
5	872/2015	Bombay	Case Law on "Voters' List"
6	1786/2015	Bombay	Case Law on "Voters' List"
7	1511/2015	Bombay	Case Law on "Voters' List"
8	1513/2015	Bombay	Case Law on "Voters' List"
9	1035/2015	Bombay	Case Law on "Voters' List"
10	637/2015	Bombay	Case Law on "Voters' List"
11	2469/2015	Bombay	Case Law on "Defaulter"
12	8066/2015	Bombay	Case Law on "Defaulter"
13	4233/2015	Aurangabad	Case Law on "Scrutiny"
14	4371/2015	Aurangabad	Case Law on "Scrutiny"
15	4510/2015	Aurangabad	Case Law on "Scrutiny"
16	1778/2015	Bombay	Case Law on "Scrutiny"
17	4221/2015	Bombay	Case Law on "Scrutiny"
18	2193/2015	Aurangabad	Case Law on "Interpretation of Sec.77-A(1)(b-1)"
19	2515-3583/2015	Bombay	Case Law on "Interpretation of Sec.27 & 73 CA"
20	8420/2015	Bombay	Case Law on "Interpretation of Sec. 26"
21	4445/2015	Bombay	Case Law on "Interpretation of Sec. 26"
22	3831/2015	Bombay	Case Law on "voting rights"
23	1753/2015	Aurangabad	Case Law on "non interference of courts when election proceedings are initiated."
24	2073/2015	Aurangabad	Case Law on "non interference of courts when election proceedings are initiated."
25	1715/2015	Bombay	Case Law on "पदाधिकार्यांची निवड करण्याचे अधिकार"

WRIT PETITION NO.3831 OF 2015

CORAM : B.R.GAVAI & A.S.GADKARI, JJ

DATE : APRIL 15, 2015

Para.1 -Needless to state that either to vote or contest the election is neither a common law right nor a fundamental right, but purely statutory right.

WRIT PETITION NO.1753 OF 2015

[CORAM : R.M.BORDE AND SUNIL P.DESHMUKH, J.J.]

DATE : 13th February, 2015

Court's non interference when election process is already on.

Para. 1 - Since process of election has commenced and today is the date for declaring final list of contesting candidates, in view judgment of the Supreme Court in the matter of "**Shri Sant Sadguru Janardan Swami (Moingiri Maharaj) Sahakari Dugdha Utpadak Sanstha and Another V. State of Maharashtra and Others**" reported in **(2001) 8 SCC 509**, no interference is called for in the present writ petition. In view of this, writ petition stands disposed of keeping open option for the petitioner to raise challenge to the election in accordance with provisions of Maharashtra Co-operative Societies Act

[SUNIL P.DESHMUKH, J.J.]

[R.M.BORDE, J.]

WRIT PETITION NO.2073 OF 2015

CORAM : RAVINDRA V.GHUGE, J.

DATE : 24th February, 2015

Para.4 - "20 The Division Bench of this Court at Nagpur has adopted a similar view in Writ Petition No.3781 of 2014 and companion matters in its order dated 03-12-2014. So also, the Division Bench of this Court (Aurangabad Bench) in the matter of *Manik Baburao Kale Vs. The State of Maharashtra and others in Writ Petition No.11202 of 2014 with Civil Application No.296 of 2015 and Writ Petition 7171 of 2014* decided on 21-01-2015 has disposed off the petition and has declined to cause any interference in the ongoing election process.

wp.1715-2015

WRIT PETITION NO.1715 OF 2015

CORAM : NARESH H PATIL & A.S.GADKARI, J.J.

DATE : 2nd March, 2015

पदाधिकार्यांची निवड करण्याचे अधिकार हे प्राधिकरणाचे

Para.5 - "..... in view of the amended provisions of the Maharashtra Co-operative Societies Act, the Election Authority has been constituted to elect the Chairman of the Petitioner No.2 Someshwar Sahakari Sakhar Karkhana Ltd. The Respondents are directed to take appropriate steps to declare the election of the Chairman of Petitioner No.2 Someshwar Sahakari Sakhar Karkhana Ltd., as illegal and set out the programme of election of the Chairman within stipulated time"

WRIT PETITION NO.2193 OF 2015

CORAM : B.P.DHARMADHIKARI AND S.B.SHUKRE, JJ.

DATE : 06 MAY, 2015

Interpretation of Sec.77-A(1) (b-1)

Prima facie it is seen that show cause notice dated 04/04/2015 was under Section 77-A(1)(b-1) of the Maharashtra Co-operative Societies Act, 1960. The action appears to have been taken under the provisions of Section 77-A(1)(b). Sub-section (b-1) operates when there is stalemate in the executive committee or it has ceased to function. Sub-section (b) is available when tenure of elected body expires and there is failure to elect the new members.

WRIT PETITION NO.2515 - 3583 OF 2015

CORAM : B.R.GAVAI & A.S.GADKARI, JJ

DATE : APRIL 8, 2015

Interpretation of Sec.27 & 73 CA

Para.14 - Section 27 deals with voting powers of a member. Sub-section 10 thereof provides that if a member has taken loan from the society, such member whenever he is defaulter as provided in the explanation to clause (i) of sub-section 1 of section 73A, has no right to vote in the affairs of the society.

Para.15 - Section 73 CA provides for disqualification of the committee and its member. Sub-section (1) provides that without prejudice to the other provisions of the Act or the rules made thereunder in relation to the disqualification of being member of a committee, no person shall be eligible for being appointed, nominated, elected, co-opted or for being a member of a committee, if he is a defaulter of any society. The explanation to the said clause provides various eventualities in which a member has to be termed as defaulter. Since we are dealing with a District Central Cooperative Bank, explanation (f) would be relevant for the present purpose. Explanation (f) provides that in the case of District Central Co-operative Bank, a member shall be disqualified, if he is a person who represents a society other than a primary agricultural credit cooperative society on the board of a District Central Co-operative Bank or the State Co-operative Bank, if the society to whom he represents has committed a default towards the payments of such bank for a period exceeding 90 days. It further provides that a person who is defaulter of a primary agricultural co-operative credit society or is an office bearer of defaulting primary agricultural co-operative credit society shall also be disqualified.

Para.16 - No doubt that section 73CA deals with disqualification of committee and its members. However, clause 10 of Section 27 which deals with right to vote specifically refers to explanation to clause (i) of sub-section (1) of section 73CA. It can thus clearly be seen that the legislature by reference has brought explanation of clause (i) of sub-section

(1) of Section 73CA, in sub-section 10 of section 27. As such the provisions as contained in explanation to clause (i) of sub-section (1) of section 73CA will have to be read as if it is a part of sub-section 10 of section 27, in so far as voting right is concerned. Explanation (f) to clause (i) of sub-section(1) of Section 73 CA carves out the class of a "primary agricultural credit co-operative society" as against "other primary society". The Statute itself has given special treatment to the primary agricultural credit co-operative societies. The statute itself provides that though primary agricultural credit co-operative society is disqualified, it will still have voting right. The only rider is that in case of primary agricultural credit co-operative society, its representative cannot be a person who is defaulter of primary agricultural credit co-operative society or is an office bearer of defaulting primary agricultural credit co-operative society. However, in case of all other primary society except the primary agricultural credit co-operative society, its representative not being entitled to voting if the society to whom he represents has committed default towards payment of bank for a period exceeding 90 days. It thus be clear that the Legislature in its wisdom has carved a special class of primary agricultural credit co-operative societies as against the other primary societies for giving a special treatment.

WRIT PETITION NO.8420 OF 2015

CORAM : R.G.KETKAR, J.

DATE : 21ST AUGUST, 2015

Interpretation of Sec.26

Para.7 - Perusal of 2nd proviso lays down that in case of increase in minimum contribution of member in share capital to exercise right of membership, the society has to give due notice of demand to the members and give reasonable period to comply with it. In the present case, bye-law No.3 was amended and the face value of the share of individual member was increased to Rs.200/- from Rs.25/- and as far institutional members are concerned, face value of share was increased to Rs.2,000/- from Rs.100/- and members were called upon to pay remaining amount on or before 31/03/2014. However, no material is produced on record to indicate that as per 2nd proviso to Section 26, notices were issued to the individual members as also institutional members calling upon them to comply requisition in the notice by paying the deficit amount of share. In view of 2nd proviso to Section 26, I do not find that first respondent committed any error in passing the impugned order. Hence, Petition fails and the same is dismissed.

WRIT PETITION NO.4445 OF 2015

CORAM : R.K.DESHPANDE, J.

DATE : 20TH OCTOBER, 2015

Interpretation of Sec.26

.....The challenge is on the ground that in terms of the amended bye-laws of the Society on 19.11.2010 and 26.04.2013, the members holding 5 shares of Rs.25 each are entitled to vote in the elections, whereas the members holding 5 shares of Rs.125 each are entitled to contest the election in question.

"In terms of sub-section (1), it is apparent that the member shall be entitled to exercise such right as provided in the Act, rules and bye-laws. In view of this, the eligibility of the member to exercise the right is to be determined in accordance with the bye-laws of the society. However, second proviso below sub-section (1) states that in case of increase in minimum contribution of member in share capital to exercise right of membership, the society shall give a due notice of demand to the members and given reasonable period to comply with it. So, the provision of bye-laws in subject to second proviso below sub-section (1) of Section 26."

"..... The absence of such averment in the petition becomes fatal and it fails to make out any case to exclude the names of such members from the list of validly nominated"

WRIT PETITION NO.2469 OF 2015

CORAM : R.M.SAWANT, J.

DATE : 19TH March, 2015

Defaulter

Para.3 -The reading of the said clauses therefore discloses that the default has to be in respect of any society and not qua the society of which the elections are to be held. The object behind the said provision appears to be that a defaulter should not be permitted to contest the elections of any society. in so far as the instant case is concerned, it is squarely covered by subsection (1)(iii) which posits that any person held responsible under Section 79 or 88 or has been held responsible for payment of costs of inquiry under section 85 is held to be a defaulter. The said provision obviously cannot apply only in respect of a default committed of the society of which the elections are held but applies in respect of a default qua any society in respect of which an order under Section 79 or 88 has been passed. Since in the instant case, an order under Section 88 is admittedly passed against the Petitioner though in respect of some other society and the Petitioner is held liable for recovery of the amount, in my view, upholding the objection raised by the Respondent No.4 herein by the returning officer cannot be found fault with.

WRIT PETITION NO.8066 OF 2015

CORAM : R.M.SAWANT, J.
DATE : 29th APRIL, 2015

Defaulter

Para.7 - In so far as the second submission is concerned, as reading of Section 73CA(1) discloses as to who can be termed as defaulters. In so far as the housing societies are concerned, they are covered by clause (e) which posits that a person is a defaulter if he has not paid the amount within 3 months of the notice being served upon him. In the instant case, it is an undisputed position that the notice was issued on 14.10.2013 and they have paid the amount on 28.02.2014 which is beyond the period of 3 months and therefore the rigors of Section 73 CA(1)(e) would apply to the Petitioners and the Petitioners are therefore defaulters within the meaning of Section 73CA. In so far as the letter addressed by the Respondent No.2 is concerned, since the Petitioners are the Secretary and the Joint Secretary, they cannot be expected to address the letter to the authorities, and hence the Respondent No.2 was required to address the letter to the authorities as well as the Petitioners. In so for a s the last submission is concerned, it is required to be noted that Section 78A(b) itself provides that a member who has been so removed shall not be eligible to be re-elected, re-co-opted or re-nominated as a member of any committee of any society till the expiry of period of next one term of the committee from the date on which he has been removed. The "next term" would have to be the term or tenure of the Managing Committee which in the instant case is of 5 years, therefore the disqualification for five years of the Petitioners, cannot be found fault with having regard to the provisions of Section 78A(b) of the said Act.

WRIT PETITION NO.4233 OF 2015

CORAM : SUNIL P.DESHMUKH, J.
DATE : 23RD APRIL, 2015

Scrutiny

Para.4 -that relevant date is the last date for filing nomination and no corrective action thereafter is permissible and since in this case corrective action is sought to be taken by candidate himself on the date of scrutiny,

Para.6 - Learned Assistant Government Pleader submits that, according to directives issued by election commission from time to time and further that enquiry at the stage of nomination being of summary nature, no fault can be found with the impugned order, for, election officer has gone by the documents and averments on record. He submits that the petitioner did not object to the provisional voters' list which included name of respondent no.4 nor has he filed any proceedings against finalization of voters' list. In such a case, election officer has passed the impugned order correctly.

Para.7 - Taking into account that respondent no.4's name appeared in the provisional as well as final voters' list which went un-objected before the concerned authority and that along with nomination, requisite documents showing eligibility have been filed by respondent no.4 veracity of which though is sought to be

WRIT PETITION NO.4371 OF 2015

CORAM : SUNIL P.DESHMUKH, J.

DATE : 24th APRIL, 2015

Scrutiny

Para.2 - Central thrust of the objection, being raised by Mr.Dhorde leaned senior advocate is that the audit report of respondent no.6 society on which reliance is sought to be placed by respondent no.7 is of 'C' category for the year 2009-2013 and as such, respondent.

Para.5 - In the face of situation as above and considering the scope of the enquiry required at the stage of scrutiny of nomination, the election officer appears to have taken into account that the documents which have been annexed with nomination paper depict that respondent no. 6 society's audit report is of 'B' category. In such circumstances, further probe at this stage was not expected by the election officer.

WRIT PETITION NO.4510 OF 2015

CORAM : SUNIL P.DESHMUKH, J.

DATE : 27th APRIL, 2015

Scrutiny

Para.4 - In view of aforesaid position, the petition involves disputed questions of fact. The election officer has gone by documents, as they appeared at the stage of scrutiny. A deeper probe at that stage is not expected from the election officer.

WRIT PETITION NO.1778 OF 2015

CORAM : ANOOP V.MOHTA, J.

DATE : 20 FEBRUARY, 2015

Scrutiny

Para.3 - The Petitioner's nomination was rejected, though supported by all the relevant documents, as required for filing the nomination to contest the election, being belonging to "other backward category", as required under Section 73B of the Maharashtra Co-operative Societies Act, 1960 (for short, "the MCS Act") and the Rules in the Maharashtra Co-operative Societies (Election to Committee) Rules, 2014 (for short, "the MCS Rules, 2014"). Respondent No.1 - the District Co-operative Election Officer, rejected the Nomination Form, without giving opportunity and/or to correct the bonafide mistake of not signing the verification/affidavit clause (c) of the Nomination Form.

Para.4 - In my view, the provisions of Section 73B and 73C of the MCS Act and Rule 21(3) and Rule 25(2)(c) and specifically 25(4) and proviso to Clause 5 the MCS Rules, 2014, have been totally overlooked. This is not read to mean that, the Returning Officer is not under obligation to see the full compliances, as per the mandate of the provisions. For

the defect of this nature, instead of giving opportunity to correct the same, should not have denied and /or rejected the Nomination Form, as done in the present case. The provisions itself provide that the Returning Officer shall not reject any Nomination papers on any defect, which is not substantial character (Rule 25(4)). The missing signature, only in Clause (c) of the Nomination Form, in my view, is not defect of substantial character. There is no objection raised by anybody else, in this regard. The decision of the Returning Officer, to reject the said Nomination Form of the Petitioner, in my view, is liable to be quashed and set aside.

Para.5 - A Division Bench of the Court in *Anant Janardan Patil Vs. State of Maharashtra & Ors'* though dealing with the provisions of Bombay Village Panchayats Act 1958 but, in similarly situated position, where the Nomination Form was rejected on technical ground, not annexing the caste certificate, and held that the defect was not substantial character, therefore, set aside the order of rejection of nomination paper. In the present case, as recorded above, there is one mission signature at Clause No. (c) of the Nomination Form, when the other substantial documents on the part of the record, justified the caste claim, therefore, order dated 11 February 2015 is required to be quashed and set aside.

WRIT PETITION NO.4221 OF 2015

CORAM : R.M.SAVANT, J.

DATE : 29th APRIL, 2015

Scrutiny

Para. 1 - The Writ Jurisdiction of this Court is invoked against the order dated 15.04.2015 passed by the Returning Officer of the Kolhapur District Central Co-operative Bank Ltd., Kolhapur, by which order, the objection to the nomination of the Respondent No.4 was rejected and for which rejection, the authority has observed that no reasons are required to be given.

Para. 2 - The Leaned Counsel appearing on behalf of the Petitioner would contend that since no reasons are given, the order passed by the Returning Officer is vitiated on the said ground. In my view, it is not possible to accept the said contention urged on behalf of the Petitioner having regard to the scheme encompassed in Section 25 of the Maharashtra Co-operative Societies (Election of Committee) Rules 2013, and especially sub Rule (6) thereof, which mandates the reasons to be given only in respect of the rejection of the nomination. On behalf of the Petitioner reliance is sought to be placed on Rule 21 of the said Rules. In my view, the said Rule can hardly said to further the case of the Petitioner. In fact it fortifies the reason mentioned by the Returning Officer in the impugned order as regards the fact that no reasons are required to be given for acceptance of the nomination which can be seen from Rule 21(2) of the said Rule.

WRIT PETITION NO. 2510 OF 2015

CORAM : RAVINDRA V.GHUGE, J.

DATE : March 04, 2015

Case Law on "Voters' List"

Para.8 - learned Division Bench of this Court has passed an order on 03.03.2015, in Writ Petition No.1894 of 2015, whereby the voters' list was directed to be properly prepared and till such preparation was done, the election programme was not to be published.

WRIT PETITION NO.7195 OF 2015

CORAM : R.M.BORDE & P.R.BORA, JJ.

DATE : 11th August, 2015

Case Law on "Voters' List"

Para.12 -The edifice of valid election is built on valid list of voters and where there is wholesale exclusion of members from final list of voters, shockingly to the extent of 97% on unjustifiable grounds, the High Court cannot imprudently refuse to exercise extraordinary jurisdiction and observe that since the election process has started the dispute should be resolved through election petition.....

Para. 13 - In the instant matter, as also in the reported case, about 90% of the members have been kept away from the process of election. There is no compliance of the mandate contained in proviso to Sub-section (1) of Section 26 of the Act. The petitioner and other members have not been given any notice in respect of increase in minimum contribution of the members in share capital nor they were called upon to deposit amount of difference in share amount within reasonable period by issuing individual notice. The by-laws of the society provide for mode of service of notice, which has not been adhered to in this matter. Mere publication of notice in the news paper is not a compliance and what is contemplated under the proviso to sub-section (1) of Section 26 is, due notice of demand to the members and to give reasonable period to comply with the demand.

WRIT PETITION NO.2567 OF 2015

CORAM : R.M.SAVANT, J.

DATE : 18th MARCH, 2015

Case Law on "Voters' List"

Para.13 - in the judgment of the Division Bench of this Court in **Dhondiba Parshuram Lakade's** case (supra), the District Election Officer obviously cannot include the name of a person whose name does not appear in the membership register of the Respondent No.1 society.....

WRIT PETITION NO.4973 OF 2015

CORAM : R.M.SAVANT, J.

DATE : 08th JUNE, 2015

Case Law on "Voters' List"

Para. 1 - is the voters list prepared for the elections which took place..... The second document is a report submitted by the Regional Deputy Director, Hand-loom, Solapur based on the I-form, wherein the number of members is shown as 5008.

WRIT PETITION NO. 11413 OF 2015

CORAM : R.M.BORDE & A.I.S.CHEEMA, JJ.

DATE : 30th NOVEMBER, 2015

Case Law on "Voters' List"

Para. 2 -The society has explained to the Registrar that the names of petitioners and other members do not find place on the register 'T' maintained in 'J' form. There is no clarity as to when membership is conferred on those members. It is further pointed out that there is no proof in respect of deposit of share amount by such of those members. Thus, it has been clarified that inclusion of such 94 members is contrary to the provisions of the Maharashtra Co-operative Societies Act. During the course of hearing also it has not been pointed out by producing any evidence that petitioners and such other members have deposited share amount with the society or that their names appear in the 'T' register.

WRIT PETITION NO. 872 OF 2015

CORAM : B.R.GAVAI & A.S.GADKARI, JJ.

DATE : 17th APRIL, 2015

Case Law on "Voters' List"

Para. 9 - The learned Senior counsel, relying upon a Judgment of the learned Single Judge of this Court in the case of **Rajan Dinkarrao Pharate & Ors. Vs. State of Maharashtra & Ors. 997 (supp.) Bom. C.R.203** and of the Division Bench of this Court in the case of **Ekhnath Ashiram Alekar & Ors. Vs. State of Maharashtra & Ors. 1989 (3) Bom. C.R.165** and submits that when the ineligible members are enrolled in wholesale and when eligible members are deprived of their right to hold in wholesale, this Court would not be powerless in exercise of inherent jurisdiction under Art.226 of the Constitution to restrain the respondents from conducting the elections on the basis of an electoral roll which consists of thousands of ineligible voters.

Para. 12 - it is well-settled position of law that this Court would be very slow in interfering with the election process. However, it is equally settled that the said rule is a rule of self-restraint and no hard and fast rule can be made in that regard.

Para. 13 - "No doubt the High Court is always slow and sparingly invokes its jurisdiction under Article 226 of Constitution of India when there is challenge to preparation of voters list but where the exceptional and extraordinary case is made-out that the entire exercise of election would be farce if the process of election is completed on the basis of grossly invalid voters list depriving majority of members of the society from exercising right to vote, in my view, case is made out for invoking extraordinary jurisdiction under Article 226 of Constitution of India and the interference by this Court. The edifice of valid election is built on valid list of voters and where there is wholesale exclusion of members from final list of voters, shockingly to the extent of 97% on unjustifiable grounds, the high Court cannot imprudently refuse to exercise extraordinary jurisdiction and observe that since the election process has started the dispute should be resolved through election petition....."

.....the non-exercise of jurisdiction in the electoral matters is a rule of jurisprudence and not a rule of jurisdiction. It has been held that where the exceptional and extraordinary case is made out that the entire exercise of election would be farce if the process of election is completed on the basis of the same the case made out for invoking extraordinary jurisdiction under Article 226.....

Para.20 - We find that promoting such large number of ineligible members, to participate in the election would be permitting the elections to be held on the basis of the electoral roll which consists of a huge members and ineligible persons. We find that this is an exceptionally deserving case wherein this Court needs to exercise its powers under Article 226 of the Constitution.

WRIT PETITION NO.1786 OF 2015

CORAM : ANOOP V. MOHTA, J.

DATE : 26 FEBRUARY, 2015

Case Law on "Voters' List"

Para.6 - The element of giving opportunity to all the parties is inherent at every state of any procedure of determination of rights of the parties. Here, there is specific provisions available for the concerned officers to consider each claim or objection and giving his decision thereon in writing, after receipt of the claims and objections. The final voter list need to be published thereafter. The said final list will be the list for the election of the Society, subject to completion of other formalities within the prescribed period. The Election Programme need to be published thereafter.

Para.9 - Two stages of an election to a particular Society has been recognized and elaborated. The objection of voter list and the procedure to be followed, just cannot be overlooked by the Authorities. They must deal with the same by following the due procedure of law, including giving reasons at every necessary steps where the rights of voters and of the Society and of Objectors, are required to be dealt with by giving "decision", mandate the Authority to pass reasoned order, while dealing with the objections so raised.

WRIT PETITION NO.1511 OF 2015

CORAM : R.K.DESHPANDE, J.

DATE : 20th APRIL, 2015

Case Law on "Voters' List"

Para.3 -It is not disputed by the respondents that such an order was passed without granting hearing to the petitioners. The point is concluded by two decisions of this Court. i) **Balasaheb s/o. Kondiram Pawar and vs. The State of Maharashtra and others**, reported in **1999(3) Mh.L.J.982** and ii) Judgment delivered in the case of **Sou.Kendale Ujjwala Ashok and others vs. The State of Maharashtra and others**, in Writ Petition No.1513 of 2015, decided on 27th February, 2015. It has been held in this judgment that without hearing, such deletion could not have been made. The petition, therefore, needs to be allowed.

WRIT PETITION NO.1513 OF 2015

CORAM : ANOOP V. MOHTA, J.

DATE : 27 FEBRUARY, 2015

Case Law on "Voters' List"

Para.4 - However, without going to the said controversy, the undisputed position on record shows that the stated objection was filed beyond the prescribed period so announced. Therefore, the Authority ought not to have accepted the said objection dated 15 January 2015, therefore there is no question in the eyes of law to accept the same, apart from no hearing so given to the concerned persons.

Para.5 - The submission made by the learned AGP that these Rules, basically Rules 3 and 8, not contemplate that the personal hearing should be given before passing the order, is unsustainable. We have to read the whole procedure and concept that the members' or the Society's objection should be considered to publish and get finalize the voters list, which are essential part for the Society's election, just cannot be overlooked and cannot be decided without giving opportunity to the concerned, before passing positive and /or negative order. The purpose of giving time and/or opportunity, if any, even to the Objectors, is to see that the clear final voters list is prepared in accordance with law, so that respective election can be proceeded accordingly. The concept of "the inquiry", so read and submitted, cannot be dealt with in isolation. There is no question of making just inquiry, if the case is made out by the Objector and the other side referring to and/or dealing with the final voters list, the basic inherent principle of natural justice, which definitely covered the aspect of equal opportunity to both the parties and hearing. All these elements are missing in the present case. Therefore, though the election programme is fixed, I am inclined to grant relief to the Petitioners.

WRIT PETITION NO.1035 OF 2015

CORAM : ANOOP V. MOHTA, J.

DATE : 22 FEBRUARY, 2015

Case Law on "Voters' List"

Para. 4 - Therefore, in this restricted background, I am inclined to interfere with the order so passed by the Returning Officer for the basic reason that before passing order on 17 January 2015, declaring the Petitioners as defaulters unilaterally, without giving any opportunity to them at the appropriate time, this itself in my view, is clearly in breach of provisions of law, apart from the basic principle of natural justice.

WRIT PETITION NO.637 OF 2015

CORAM : M.S.SONAK, J.

DATE : 21 JANUARY, 2015

Case Law on "Voters' List"

Para. 10 -Someshwar Sahakari Sakhar Karkhana Limited vs. Shrinivas Patil & ors. and decision of the Supreme Court in case of Shri Sant Sanduguru Janardan Swami (Moingiri Maharaj) Sahakari Dugdha Utpadak Sanstha Vs. State of Maharashtra.
.....

Para. 14 - The petitioners have placed on record materials which would indicate that they have been members of the society from the year 2008. In this regard, to begin with reference can be made to Audit Reports from the years 2008 to the year 2013, which state that new members have been enrolled after complying with the legal provisions and further such members have paid the entrance fees. To these Audit Reports, is annexed a list of such members. The list includes the names of the petitioners. Further the petitioners have placed on record the receipts indicating payment of entrance fees. The receipts bear the signature of the then Secretary of the society. The circumstance that the receipts do not bear the signature of the person who has paid the entrance fees, at least at this stage is irrelevant. The receipts bear the names of the petitioners. This is yet another indication that the petitioners were the members of the Society. Finally, the petitioners have produced on record ledgers (short term loan ledgers), which indicate that the society has advanced loans to some of the petitioners, in their capacity as members of the society. The entries in the loan ledgers relate to various dates prior to the publication of the list of the provisional voters. Obviously, all such materials cannot be said to have been fabricated or manipulated by the petitioners. It will be fair that this is not even the case of respondent Nos.4 and 5, who merely say that the petitioners are bogus members, without in any manner substantiating the basis of their allegations. Further, all this indicates that the Secretary suppressed such materials from the Returning Officer, and the Returning Officer by virtually abdicating his powers to the say of such Secretary has made the impugned order, which results in deletion of almost 66 names from the voters list to the Society, which comprised in all about 378 voters.

Para.15 - Nevertheless, Returning Officer in terms of the prescribed procedure is required to undertake enquiries. Such enquiries would contemplate fair and impartial enquiries. Such enquiries cannot be equated with merely seeking say from the Secretary and thereafter blindly accepting such say, without effective enquiries. This is what appears to have happened in the present case. Besides, this Court in case of *Wamanrao Satpute (supra)* has made a distinction between the process, which results in addition of certain names to the voters list and deletion of names from the voters list. This Court has held that in case of addition of a person in the list of voters normally it is the satisfaction of the competent authority as regards that persons entitlement for being registered as a voter. But in so far as the deletion of the name of the voter already included either in the provisional list of voters or more particularly in a final list of voters is concerned, it is necessarily provided that before ordering the deleting of the name of a particular voter from the voters list that the competent authority shall give a person concerned a reasonable opportunity of being heard in respect of action proposed to be

taken in this matter. The importance and necessity of giving of a reasonable opportunity of being heard to the person whose name is being sought to be deleted relates to a facet of natural justice. In the said case, this Court set aside the order, by which the names of the petitioners were deleted, by overruling the objections based upon availability of alternate remedy.

Para. 17 - In the present case, the impugned order is almost entirely non-speaking. The impugned order is almost entirely based upon say submitted by the Secretary. There is *prima-facie* material, which indicates that the Secretary has suppressed relevant materials from the Returning Officer. The Returning Officer also made no efforts whatsoever to at least notice some of the petitioners, whose names he has now deleted from the final voters list. There is strong *prima-facie* material on record which indicates that the petitioners have been members of the society from the year 2008. The material cannot be overlooked at this stage.
